

Maria Jokinen

**Käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta vuosina 2010-2016
ilmestyneissä Taito- ja Tekstiiliopettaja -lehdissä**

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO
Filosofinen tiedekunta
Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto, Savonlinna
Käsityönopettajakoulutus
Käsityötieteen Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2017

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto, Savonlinna	
Tekijät – Author Maria Jokinen			
Työn nimi – Title Käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta vuosina 2010-2016 ilmestyneissä Taito- ja Tekstiilopettaja -lehdissä			
Pääaine – Main subject Käsityötiede, tekstiililyö	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
	Pro gradu -tutkielma	☒	20.10.2017
	Sivuainetutkielma	☐	
	Kandidaatin tutkielma	☐	
	Aineopintojen tutkielma	☐	
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa, millaista on käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta 2010-2016 välisen ajan Taito- ja Tekstiilopettaja -lehdistä kerätyn aineiston valossa. Lehdet käsittelevät erilaisia käsityöhön liittyviä ilmiöitä, eikä niinkään käsityöohjeita, kuten useimmat käsityöalan lehdet. Tämän vuoksi ne vastasivat parhaiten kysymyksiin siitä, miten käsityöalan ammattilaisille ja siitä kiinnostuneille suunnatuissa lehdissä käsitellään käsityötä kuntoutuksen näkökulmasta, ja minkälaisena toimintana kuntoutusta niissä kuvataan. Aineistonkeruuvaiheessa tutkittavana oli yhteensä 69 lehteä. Aineistoon sisältyy 13 tekstiä Taito-lehdistä ja 10 tekstiä Tekstiilopettaja-lehdistä.</p> <p>Aikaisemmissa tutkimuksissa kuntoutusta kuvataan ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessina, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Kuntoutuksessa on tärkeää toiminnallisuus ja aktiivisuuden herättäminen eri keinoin. Se kuvataan asiakaslähtöisenä ja monipuolisesti eri elementtejä yhdistelevänä toimintana.</p> <p>Tutkimus on laadullinen, aineistolähtöinen perustutkimus ja sen lähestymistapa konstruktivistinen, jolloin tiedon ymmärretään olevan suhteellista. Aineisto on harkinnanvaraisesti valittu dokumenttiaineisto, joka on kerätty 2010-2016 välisenä aikana ilmestyneistä lehdistä. Aineistoksi valikoitui kaikki lehdissä olevat tekstit, joissa käsitellään kuntoutusta. Tutkimus eteni sisällönanalyysiä soveltaen aineiston lukemisen ja litteroinnin kautta alustavasta ryhmittelystä aineiston analyysiin. Tutkimuksen pääanalyysimenetelmänä käytetään teemoittelua. Analyysissä käytetään myös kvantifiointia ja tyypittelyä.</p> <p>Käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta ilmenee tutkimuksen perusteella moniammatillisena ja monialaisena, laajasti eri ihmisryhmiä ja eri elämän alueita koskettavana monivivahteisena toimintana. Sen tavoitteena on kuntoutujien henkilökohtaisista tarpeista riippuen tukea kuntoutujaa itsensä tuntemisessa, elämänpiirissään toimimisessa ja tulevaisuuteensa suuntautumisessa. Käsityö nähdään toimintana, joka antaa myönteisiä kokemuksia, jonka kautta oppii elämässä tarvittavia taitoja ja on itsessään kuntouttavaa. Kuntoutuminen koskettaa kuntoutujan tarpeita ja hänen osallistumistaan yhteiskuntaan kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää kuntoutustyössä ja se toimii pohjana tarkentavalle ja syventävälle lisätutkimukselle.</p>			
Avainsanat – Keywords			
Kuntoutus, kuntoutuminen, käsityö, käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta			

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Educational Science and Teacher Education		
Tekijät – Author Maria Jokinen				
Työn nimi – Title Craft-oriented rehabilitation in Taito- and Tekstiilopettaja -Magazines in 2010-2016.				
Pääaine – Main subject Craft Science	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages	
	Pro gradu -tutkielma	☒	20.10.2017	62
	Sivuainetutkielma	☐		
	Kandidaatin tutkielma	☐		
	Aineopintojen tutkielma	☐		
Tiivistelmä – Abstract				
<p>The objective of this study is to survey what craft-oriented rehabilitation means in Taito- and Tekstiilopettaja -magazines between years 2010 to 2016. The magazines deal with different phenomena related to crafts and not so much on how to make crafts as most magazines in the field do. For this reason, they best answered questions on how crafts are treated from rehabilitation point of view in magazines targeted to crafts professionals and enthusiasts and how rehabilitation is depicted in them. There were total of 69 magazines under study during the collection of material. Final material consists of 13 texts from Taito-magazine and 10 from Tekstiilopettaja-magazine.</p> <p>Previous research depicts rehabilitation as a change process of a human or human and environment with the aim to promoting personal abilities, coping, well-being and employment. Nurturing functionality and activity in different ways is important in rehabilitation. It is portrayed customer-oriented and combining multiple elements in a diverse manner.</p> <p>The study is qualitative, material-based basic research with a constructivist approach, where information is understood to be relativistic. Material is documentary and selected with discretion from magazines published between years 2010 and 2016. All texts concerning rehabilitation in the magazines constitute the final material. The study progressed using content analysis from reading and transcribing the material through preliminary grouping to final analysis. Main method of the study is thematising. Analysis makes also use of quantification and typifying.</p> <p>Based on the study, craft-oriented rehabilitation manifests as multi-professional and multi-disciplinary activities touching, in a versatile manner, different groups of people and walks of life. Its goal is to support the recovering person, based on personal needs, in getting to know him or herself, functioning in personal circles and aiming for the future. Crafts are seen as activity that provides positive experiences, through which one learns skills needed in life and which is, by itself, empowering. Recovery touches upon the needs of the recovering person and his or her participation in the society in a comprehensive manner. Outcome of this study can be utilized in rehabilitation and works as a basis for more detailed and thorough studies.</p>				
Avainsanat – Keywords				
Rehabilitation, empowerment, crafts, craft-oriented rehabilitation				

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	KUNTOUTUS JA KÄSITYÖ KUNTOUTTAVANA TOIMINTAMUOTONA	4
2.1	KUNTOUTUS	4
2.1.1	KUNTOUTUS JA KUNTOUTUMINEN KÄSITTEINÄ	4
2.1.2	KUNTOUTUKSEN ARVOPOHJA	6
2.1.3	KUNTOUTUKSEN MUODOT	8
2.2	KÄSITYÖ KUNTOUTUKSENA	10
2.2.1	KÄSITYÖ KÄSITTEENÄ	10
2.2.2	KÄSITYÖN JA LUOVAN TOIMINNAN HYVINVOINTIMERKITYS	11
2.2.3	KÄSITYÖ HOITO- JA KUNTOUTUSMUOTONA	14
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	17
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
4.1	TUTKIMUSOTE	18
4.2	AINEISTONKERUUMENETELMÄ, AINEISTON KERUU JA SAATU AINEISTO	20
4.2.1	AINEISTON VALINTA JA RAJAUS	21
4.2.2	AINEISTONKERUUMENETELMÄ JA AINEISTON KERUU	23
4.2.3	TUTKIMUSAINESTON KUVAUS	23
4.3	AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI	25
4.3.1	TEEMOITTELU	25
4.3.2	TYYPITTELY	29
5	KÄSITYÖPAINOTTEINEN KUNTOUTUSTOIMINTA	30
5.1	KÄSITYÖPAINOTTEISEN KUNTOUTUSTOIMINNAN OMINAISPIIRTEITÄ	30
5.1.1	KUNTOUTUKSEN JÄRJESTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT JA ARVOT	32
5.1.2	KÄSITYÖTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN	36
5.1.3	KÄSITYÖPAINOTTEISEN KUNTOUTUSTOIMINNAN HAASTEET	39
5.2	KÄSITYÖPAINOTTEISEN KUNTOUTUSTOIMINNAN TAVOITTEET	40
5.2.1	KUNTOUTUSTOIMINNAN TAVOITTEIDEN KOLMIPORTAINEN JAKAUTUMINEN	40
5.2.2	TOIMINNAN TAVOITTEET ERI KUNTOUTUJARYHMILLÄ	42
5.3	KUNTOUTUMINEN KÄSITYÖPAINOTTEISESSA KUNTOUTUSTOIMINNASSA	45
5.4	TULOSTEN TARKASTELU	49
6	POHDINTA	52
6.1	TUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTI	52
6.2	KÄSITYÖPAINOTTEINEN KUNTOUTUSTOIMINTA	54
6.3	JATKOTUTKIMUSAIHEITA	57
	LÄHTEET	58
	LIITTEET (2)	

1 JOHDANTO

Käsityöpainotteisen kuntoutustoiminta on tuttu arkielämässä muun muassa toimintaterapian ja kuntouttavan työtoiminnan kautta. Toimintaterapiassa käsityö on ollut hoitomuotona ensimmäisten joukossa (Harris 2008, 133; Pöllänen 2009a, 44). Harrastusmuotona käsityötä on viime aikoina tutkittu monilla eri tahoilla opinnäytetöistä laajempiin tutkimuksiin (Schofield-Tomschlin & Littrell, 2001; Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005; Mason 2005; Reynolds 1997; Pöllänen 2013). Laajemmassa kuntoutuksen kentässä käsityötä on tutkittu vähän. Sekä suomalaisessa että kansainvälisessä tutkimuksessa aiheelle näyttäisi olevan tarvetta.

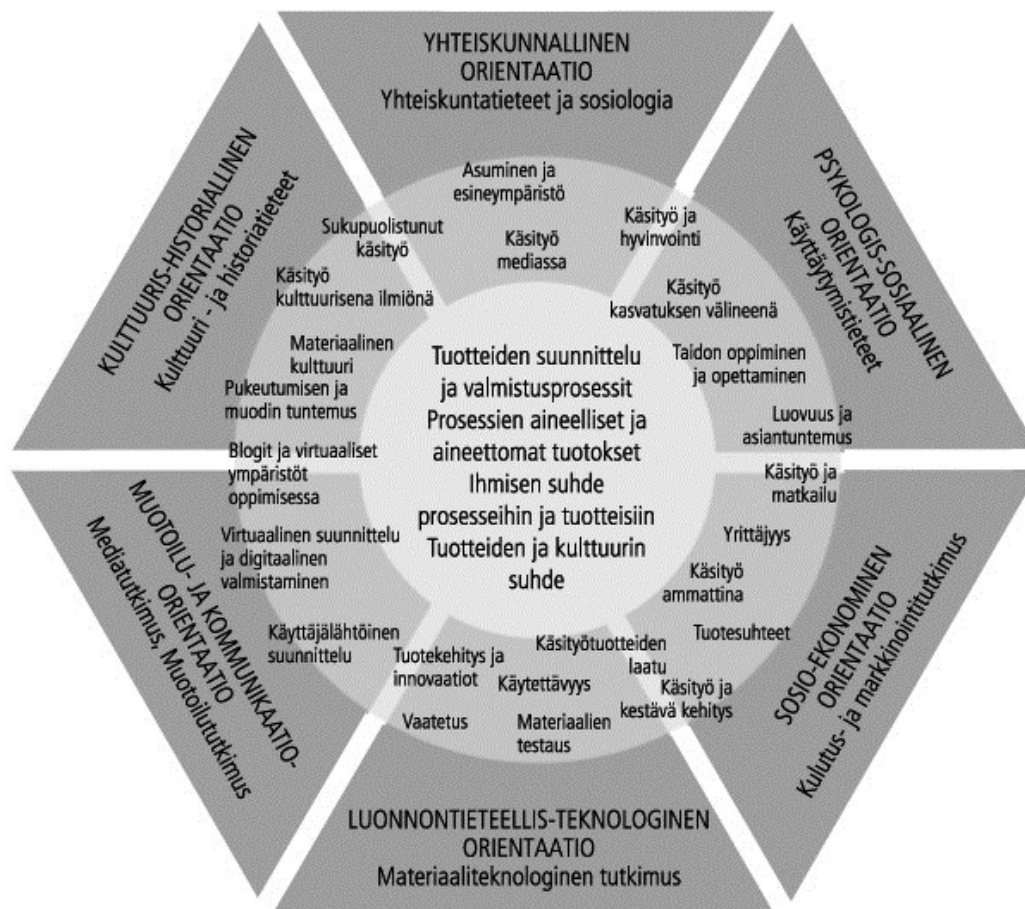
Tämä tutkimus on laadullinen, ja sen tarkoituksena on kartoittaa, millaista on käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta. Aihe on ajankohtainen, sillä käsillä on aihe, jolla on pitkä historia terveyden- sosiaalialan ja koulutuksen alueella, mutta toiminnasta ei ole tutkimustietoa, vaikka kaipuuta käsityömenetelmien käytön tutkimiseen ja edelleen paremmin hyödyntämiseen olisi. Tutkimukset nimenomaan käsityötoiminnan liittymistä hyvinvointiin yleensä, terapiaan tai elpymiseen ovat kantavana teoriapohjana tutkimukseni teoriataustalle (Reynolds 2002; Vähälä 2003; Kontio 2005; Kälviäinen 2005; Pöllänen 2006a; Pöllänen 2006b; Pöllänen 2007; Harris 2008; Pöllänen 2009a; Pöllänen 2013; Horghagen, Fostvedt & Alsaker 2014; Pöllänen & Hirsämäki 2014; Maidment, Tudor, Campbell & Whittaker 2015; Pöllänen 2015; Tudor, Maidment, Campbell & Whittaker 2015).

Tutkimukseni on aineistolähtöinen. Tutkimusaineistona on kaksi käsityölehteä, joiden pääsisältö muista suomalaisista käsityölehdistä poiketen ei sisällä pääsisältönään käsityöohjeita. Käsityöohjeiden määrä lehdissä on vähäinen ja lehdet keskittyvät käsittelemään ajankohtaisia aiheita ja ilmiöitä. Lehdet sisältävät retoriikaltaan ja tyyliltään erilaisia tekstejä ja niissä ilmenee myös kirjoittajien tai haastateltavien ja toimittajien erilaiset näkökulmat. Valitsin aineistokseni lehdet, jotta saisin tutkimukseeni puolueetonta ja eri näkökulmia sisältävää aineistoa monilta erilaisilta käsityöalan toimijoilta.

Aikaisemmissa kuntoutumiseen (recovery) liittyvissä tutkimuksissa on käytetty haastatteluja (Maidment ym. 2015; Tudor ym. 2015), kirjoitelmia (Harris 2008) ja etnografista tutkimusmenetelmää (Horghagen ym. 2014). Tällä tavalla on saatu spesifistä tietoa tutkimuskysymyksen kohdennetusti. Myös dokumentaarista aineistoa on käytetty. Esimerkiksi Kärnä-Behm (2005) käyttää päivälehtiä tutkiessaan käsityön ja käsityöläisyyden representaatiota. Pöllänen (2009a)

on käyttänyt käsityön terapeuttisuuden tutkimuksessaan aineistona e-lehtiä, jotka hän on analysoinut induktiivisen sisällönanalyysin avulla. Induktiivinen sisällönanalyysi mahdollistaa odottamattomien seikkojen paljastumisen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164).

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat kuntoutus ja käsityö. Tutkimusaihe sijoittuu käsityötieteen tutkimuskohdekaaviossa yhteiskunnallisen orientaation ja psykologis-sosiaalisen orientaation välimaastoon käsityön ja hyvinvoinnin teemaan (Kuva 1). Tarkoitukseni on tutkia, millaista käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta on, mitkä seikat vaikuttavat toiminnan taustalla ja mitä toiminnasta seuraa.

Kuva 1 Käsityötieteen tutkimuskohde-kaavio (Seitamaa-Hakkarainen, Pöllänen, Luutonen, Kaipainen, Kröger, Raunio, Sipilä, Turunen, Vartiainen & Heinonen 2007, 15)

Tutkimuksen aiheen valintaan liittyy vahvasti oma kiinnostukseni käsitöiden hyvinvointimerkityksiin ja erityisesti siihen, miten käsitöiden tekeminen voi edistää ihmisen kuntoutumista elämää hankaloittavista haasteista. Tavoitteenani on yhdistää sekä käsityötieteen että kuntoutuksen opintoihini liittyvä osaamiseni. Johtoajatuksenani on, että käsityöllä on mahdollista parantaa niiden henkilöiden asemaa selviytymisessä, joiden kyky hallita elämäänsä ja mahdollisuus toteuttaa elämänprojektejaan on uhattu. Tavoitteeni on, että tämä tutkimus voisi toimia

aihepiiristä kiinnostuneille opiskelijoille ja tutkijoille motivoivana ponnahduslautana uusien tutkielmien ja tutkimusten aloittamiselle, sillä aihe on käsityötieteen ja kuntoutuksen näkökulmasta uusi.

2 KUNTOUTUS JA KÄSITYÖ KUNTOUTTAVANA TOIMINTAMUOTOONA

Tässä luvussa avaan kuntoutukseen liittyvää käsitteistöä, kuntoutuksen arvopohjaa ja kuntoutuksen muotoja esimerkkeineen sekä käsityön käsitettä ja käsityön mahdollisuuksia osana kuntoutusta. Jotta käsitöiden käyttämistä kuntoutumiseen voidaan lähestyä, on syytä ensin ymmärtää, mitä kuntoutus tarkoittaa ja mitä arvoja ja tavoitteita kuntoutuksen taustalla on. Aluksi tarkastelen kuntoutuksen ja kuntoutumisen peruspiirteitä. Tämän jälkeen tarkastelen käsityön piirteitä ja tutkimuksen kannalta olennaisia käsityön käsitteitä, minkä jälkeen syvennyn tutkielman teemaan käsityön ja luovan toiminnan hyvinvointimerkitysten kautta. Lopuksi avaan kuntoutuksen ja hoidon käsitteitä käsityön näkökulmasta.

2.1 KUNTOUTUS

2.1.1 KUNTOUTUS JA KUNTOUTUMINEN KÄSITTEINÄ

Maailman terveysjärjestön (World Health Organization 2011, 96) raportin määritelmässä kuntoutuksella pyritään avustamaan ihmisiä, jotka kokevat rajoitteita tai tulevat todennäköisesti kokemaan rajoitteita saavuttaa ja ylläpitää mahdollisimman sopivaa toimintakykyä suhteessa ympäristöihinsä. Tähän käytetään joukkoa erilaisia toimintoja ja tapoja. Järjestön mukaan käsitteitä habilitaation ja rehabilitation välillä tehdään joskus ero. Suomenkielinen kuntoutus-käsite tarkoittaa Järvikosken (2013, 8-9) mukaan nimenomaan palauttavaa toimintaa. Hän kuvaa kuntoutus-käsitteen alkuperän tulleen suomen kieleen englannin kielen termistä rehabilitaatio, jonka kantasana on latinan habilitas (kyky), ja sanan etuliite re viittaa kuntoutuksen palauttavaan toimintaan. Kuntoutumista vastaavia termejä on muun muassa recovery, jota käytetään erityisesti psyykkiseen kuntoutumiseen viittaavana käsitteenä, ja empowerment, joka on käännetty suomen kielelle sanoilla valtaistuminen tai voimaantuminen.

Kuntoutusselonteon (2002, 3) mukaan kuntoutus on ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Sosiaali- ja terveysministeriölle tekemässään raportissa Järvikoski (2013, 73) luettelee, että muutos voi tapahtua työssä, opinnoissa, kotielämässä, sosiaalisessa vuorovai-

kutuksessa ja muilla elämäntilanteilla. Davis (2006, 3, 8) kuvaa kuntoutusta aktiiviseksi, dynaamiseksi, jatkuvaksi prosessiksi, johon liittyy fyysisiä, sosiaalisia ja psykologisia puolia. Kuntoutukseen osallistuu monia terveydenhuollon ammattilaisia, yksilö ja heidän perheensä.

Koukkari (2011, 220) jäsentää kuntoutuksen lähtökohdaksi kuntoutujan autonomian, kuntoutujan oman toimintakykyisyyden tunnistamisen ja tunnustamisen, toimintakyvyn arvioinnin ja selkeän kuntoutussuunnitelman. Järvikosken (2013, 73-74) mukaan yksittäinen toimenpide tai toimintamuoto ei sellaisenaan ole kuntoutusta, ellei se liity muuhun kuntoutumisprosessiin. Kuntoutukseen sisältyy tukea, ohjausta ja erilaisia toimenpiteitä, jotka ovat usein yksilöllisiä ja asianomaisen kuntoutujan tarpeisiin suunniteltuja, sekä jonkin kuntoutusorganisaation kustantamia. Kuntoutumisen välineinä voi olla terapia, kuntoutusjakso, kurssi, koulutus, valmennus tai erilaiset fyysisistä ja sosiaalista ympäristöä muokkaavat ja muuttavat toimenpiteet. Kuntoutus on usein pitkäjänteistä toimintaa, jonka tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämänsä (Kuntoutusselonteko 2002, 3; Vilkkumaa 2004, 31; Järvikoski 2013, 73). Kuntoutumisen jatkuvuutta tuetaan suunnitelman avulla (Koukkari 2011, 220).

Järvikosken (2013, 76) mukaan kuntoutuksen perusta on yhteiskunnallisissa strategioissa, jotka tavoittelevat toiminta- ja työkykyisyyden, toimijuuden ja osallisuuden ylläpitoa ja vahvistamista yhteiskunnassa ja kaikissa sen väestöryhmissä. Metteri ja Haukka-Wacklin (2004, 59) tähdentävät, että kuntoutusprosessin eteneminen perustuu lainsäädännössä määriteltyihin lausuntoihin. Myös kuntoutuksen tavoitteita saatetaan tästä näkökulmasta katsottuna tarkastella yhteisön kannalta. Esimerkiksi työn ajatus on yhteiskunnallinen, kuten myös Kemppainen (2004, 79) toteaa. Hänen mukaansa työtä voidaan tarkastella oikeutena, mutta työllistymisen ja työttömyyden kustannusten näkökulmasta työtä katsotaan yhteisöllisestä näkökulmasta. Nykyisen monialaisen kuntoutustoiminnan juuret Suomessa ovat ratkaisevasti toisessa maailmansodassa ja sen yhteydessä syntyneessä työvoimapulassa. Kuntoutus kehittyi tuolloin sotavammaisten ja muiden vammaisten henkilöiden työ- ja toimintakykyä palauttavaksi ja korjaavaksi toimintamuodoksi. (Järvikoski 2013, 8.)

Kemppainen (2004) kuvaa kuntoutuksen tavoitteita moninaisiksi. Hän puhuu kuntoutuksesta ihmisen auttamisena ja toisaalta YK:n mallisääntöjen mukaisesti katsottuna mahdollisuuksien yhdenvertaistamisena. Mahdollisuuksien yhdenvertaistamisen tavoitteeseen hän kertoo olevan useita lähestymistapoja ja keinoja, joita myös Järvikoski (2013, 74) kuvaa (kts. Kemppainen 2004, 77). Yleensä kuntoutusta perustellaan samanaikaisesti yksilön hyvällä ja yhteiskunnan hyödyllä, johon on yhdistynyt humanitaariset, oikeudenmukaisuutta ja ihmisten välistä tasa-

arvoisuutta korostavat periaatteet (Järvikoski 1994, 1). Kuntoutuksen tavoitteena on oman elämän uudelleen rakentaminen, uusien merkitysten etsiminen ja löytäminen muuttuneessa elämäntilanteessa (Koukkari 2011, 222).

Useat tutkimukset osoittavat, että kuntoutus eroaa tavanomaisesta hoidosta monialaisuutensa ja menetelmiensä vuoksi (Vilkkumaa 2004, 31; Järvikoski 2013, 78). Kuntoutus on käytännön syistä miltei aina sosiaalista vuorovaikutusta, jossa kuuluu niin lääkärin, psykologin, sosiaalityöntekijän, kuntoutusohjaajan tai minkä tahansa ammattilaisen moniäänisyys (Vilkkumaa 2004, 34; Järvikoski & Härkäpää 2011, 16). Kuntoutus on luonteeltaan yhteistyötä, jossa kuntoutustyöntekijän osallistuminen kuntoutumiseen painottuu kuntoutujan tarpeiden mukaan. Kuntoutuja suunnittelee prosessin vaiheita, tekee sitä koskevia päätöksiä ja arvioi tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista kuntoutustyöntekijän tukemana. (Koukkari 2011, 220; Järvikoski 2013, 73.)

Tämän päivän kuntoutuksessa kuntoutuksen ydinkysymys on kuntoutujan oma osallisuus kuntoutusprosessissa ja vaikuttaminen ympäristöön (Kuntoutusselonteko 2002, 3.) Kuntoutusprosessia luonnehditaan usein yksilölliseksi kasvu- tai oppimisprosessiksi ja se merkitsee yleensä uudelleen orientoitumista ja oppimista, jonka kautta ihminen löytää itsestään uusia voimavaroja ja oppii hallitsemaan arkielämän tilanteita samalla kun hänen tietonsa ja taitonsa lisääntyvät. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 16.) Kuntoutuksen tulisi olla luonteeltaan yksilön vahvuuksia etsivää sekä voimavaroja ja oma-aloitteisuutta tukevaa (Järvikoski 2013, 73).

2.1.2 KUNTOUTUKSEN ARVOPOHJA

Kuntoutus on kuntoutusuudistuksien alusta alkaen liittynyt yksilön ja yhteiskunnan hyötyihin. Arvoja ei ole nähty ristiriitaisina yhteiskunnan taloudellisten arvojen ja kansalaisten hyvinvoinnin välillä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 26.) Sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksessa arvopohjan ja näkemyksen rakentaminen ammatilliselle työlle on tärkeää. Eettinen tietoisuus on hyvinvointityön perusta, jolle ei kuitenkaan ole yksiselitteisiä toimintaohjeita, sillä asiakkaat ja heidän elämäntilanteensa ovat yksilöllisiä. Jo huolellisesti muotoiltu ihmiskäsitys antaa luontevan pohjan kuntoutustyölle. (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 54.)

Arvojen tunnistaminen on tärkeää, sillä hyvä kuntoutus edellyttää selkeää eettistä perustaa. Parhaimmillaan organisaatiossa yhteisesti hyväksytyt arvot toimivat merkittävänä kuntoutustyön voimanlähteenä. Arvojen on tärkeää olla selkeät niin organisaation kuin työntekijöidenkin

osalta, jotta arvomaailman vastaisesti pitkään työskentelemisen seurauksilta voi välttyä. (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 54.)

Yksi kulttuurimme keskeisistä arvoista on elämäntilanne. Elämäntilanne kuvaa koko elämäntilannetta, johon sisältyy työ, sosiaalinen asema, asuminen, perhetilanne, terveys, työkyky ja muut elämisen resurssit. Elämäntilannetta kautta jäsennetään monenlaisia kokemuksia, ilmiöitä ja elämäntilanteita. Elämäntilanne merkitsee yhteiskunnassamme elämisen laatua ja hyvinvointia ja ennakoii terveyden säilymistä. (Järvikoski 1994, 123-126.) Parempi elämäntilanne ja arkipäivässä selviytyminen kuvaa myös kuntoutuksen tarkoitusta (Tuulio-Henriksson 2013, 146).

Kuntoutuksen tavoitteena on auttaa kuntoutujaa toimimaan mahdollisimman hyvin edellytyksin koteissaan ja yhteisöissään (Cott 2004, 1418; Pratt, Gill, Barrett ja Roberts 2007, 14). Järvikosken (1994, 125-126) mukaan tavoitteena on auttaa kuntoutujaa toteuttamaan tavoitteitaan tai auttaa kuntoutujaa luopumaan aikaisemmista tavoitteistaan ja muodostamaan uusia, jos aikaisempien tavoitteiden pyrkimiseen ei ole mahdollisuuksia. Tavoitteiden konkretisoituminen näkyy kuntoutujan oppimis- ja muutosprosessin kautta (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 54). Tällöin toivon saavuttamisesta syntyy kuntoutujalle tavoitteellinen päämäärä, jonka eteen kannattaa tehdä töitä. Tavoitteellinen päämäärä sulkee ulkopuolelleen ympäristön päämäärät. Pienienkin edistysaskelten saavuttamisella on kuntoutujalle suuri edistys suhteessa hänen henkilökohtaiseen päämääräänsä.

Järvikosken (2013, 24) mukaan yhä useammat tutkimukset ovat osoittaneet, että kuntoutujan tulevaisuuden muotoutumiseen vaikuttaa merkittävästi kuntoutujan itse asettamat henkilökohtaiset tavoitteet ja oma käsitys toimintakyvystä. On ymmärretty, että kuntoutus jää tuloksettomaksi ja siihen käytetyt varat menevät hukkaan, jos kuntoutusta ei pystytä toteuttamaan asiakaslähtöisesti, yhteistyössä kuntoutujan kanssa, jaetun toimijuuden periaatteella ja yhteisin tavoittein. Kun kuntoutujan näkemykset ja tavoitteet ovat kuntoutuksen etenemisen perustana ja mitä paremmat mahdollisuudet hänellä on osallistua prosessin ja sen osavaiheiden tulosten arviointiin, sitä enemmän prosessi vahvistaa kuntoutujan hallinnan kokemusta (Järvikoski 1994, 134).

Koukkarin (2011, 225) mukaan kokonaisvaltainen kuntoutuminen on kuntoutujan elämän arkea. Kuntoutus on kuntoutujan arjen toimintoja mahdollistava. Kuntoutumista edistävään kuntoutukseen kuuluu erilaiset itsenäistä toimintakykyä ja elämäntilannetta monipuolisesti yhdistävät elementit. Rajattuun kehon toimintaan liittyvään osa-alueeseen keskittyvä kuntoutus ei

edistä kuntoutumista, sillä kuntoutuksen tavoite sosiaalisesta osallisuudesta ja subjektilähtöisestä toimijuudesta voi jäädä pirstaleisen ihmiskäsityksen takia saavuttamatta.

Kuntoutusprosessissa ihmisen ja yhteiskunnan suhde konkretisoituu ja lähiverkoston merkitys korostuu (Romakkaniemi & Väyrynen 2011, 137). Kuntoutuja itse luo vuorovaikutussuhteita yhdessä toisten merkityksellisten ihmisten kanssa (Koukkari 2011, 225). Myös vertaisryhmässä toimimisen merkitys on olennainen kuntoutumisen kannalta, kuten Pratt, Gill, Barrett ja Robert (2007, 366) toteavat. Romakkaniemi ja Väyrynen (2011, 144) tarkentavat, että vertaisryhmissä ihmiset voivat toimia eri rooleissa ja olla itsekkin tukena toisille sen sijaan että olisi pelkästään autettavien joukossa.

Romakkaniemen ja Väyrysen (2011, 147) mukaan toiminnallisuus on esimerkiksi masennuksen vaiheissa ikään kuin sairauden mittarina. Kun toiminnallisuus vähenee, on se merkki sairastumisesta ja toiminnallisuuden palautuminen merkki kuntoutumisesta. Tämä on yhteydessä myös siihen, että fyysinen väsymys tuntuu psyykkistä väsymystä helpommalta kantaa. Toiminnallisuus mahdollistaa ajatusten vaihtumisen ongelmista uudenlaisiin näkökulmiin ja tarkoittaa uudenlaisen suhteen ottamista omaan ympäristöön. Esimerkiksi harrastukset, luonto, lemmikit, uusien taitojen oppiminen ja yhteydenpito ystäviin ja läheisiin voivat synnyttää onnistumisen kokemuksia.

2.1.3 KUNTOUTUKSEN MUODOT

Kuntoutuksen muodot palvelevat tavoitetta ihmisen mahdollisuuksien yhdenvertaistamisesta. Kaikilla muodoilla on oma vaikutusmekanisminsa. (Kemppainen 2004, 77.) Kuntoutuksen toimenpiteet voivat olla esimerkiksi kursseja, kipukouluja ja työelämätaitojen opettelua ja niihin voi liittyä myös yhteisöllisiä toimenpiteitä esimerkiksi tukea tarvitsevan perheen kanssa. Mielenlenterveyskuntoutujan osallistuminen klubitalon toimintaan voi olla tärkeä osa vuorokausirytmien ja sosiaalisen osallisuuden ylläpitämistä ja voi ehkäistä näin myös sairaalakierrettä. (Järvikoski 2013, 74.)

Kuntoutus on perinteisesti luokiteltu neljään, osittain päällekkäiseen osa-alueeseen: Lääkinnälliseen, ammatilliseen, kasvatukselliseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen. Tämä luokitus tarjoaa pohjan organisaatioiden ja ammattiryhmien työnjaolle. Jaottelua ei pidetä kaikkein tutkijoiden joukossa nykyaikaiseen monialaiseen kuntoutukseen sopivana. (Järvikoski & Härkäpää 2011,

20.) Tässä luvussa kuitenkin esittelen lyhyesti nämä neljä kuntoutuksen muotoa, lääkinnällinen, ammatillinen, kasvatuksellinen ja sosiaalinen, sillä ne ovat olleet tähän asti keskeiset jaottelut.

Lääkinnällisessä kuntoutuksessa, josta käytetään myös kuntoutusta paremmin kuvaavaa käsitettä toimintakyvykuntoutus, pyritään kuntoutujan fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn parantamiseen tai sen alentumisen estämiseen. Tähän muotoon liittyy niin sanottu elämäntapakuntoutus, jonka tarve on nykyään enenevää. (Järvikoski 2013, 54-56.) Lääkinnällisen kuntoutuksen toimenpiteitä ovat muun muassa kuntoutusneuvonta, potilaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi ja erilaiset terapiat (Poutiainen 2011, 3-4). Lääkinnällisen kuntoutuksen välineitä on muun muassa ohjaus, opetus, elämäntapamuutosten mahdollistaminen fyysisien, sosiaalisten ja taloudellisten ratkaisujen avulla (Järvikoski 2013, 54-56). Kirjallinen ja yksilöllinen kuntoutussuunnitelma on olennaista lääkinnällisessä kuntoutuksessa. Siinä määritellään kuntoutuksen tarve, tavoitteet ja sisältö (Poutiainen 2011, 3-4)

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on työllistymismahdollisuuksien parantaminen ja työssä olon lisääminen (Salminen 2002, 112). Tukemisen keinoja on muun muassa tuetun työllistymisen keinot, työn räätälöinti, työvälineiden ja työympäristön suunnittelu, ammatilliseen pätevytykseen tähtäävä koulutus ja ammatin edellyttämä pohjakoulutus (Järvikoski 2013, 54-56). Myös täydennyskoulutus, työkokeilut, työpaikkakokeilut ja työhönvalmennus kuuluvat kuntoutusjärjestelmien keinovalikoimaan (Järvikoski & Härkäpää 2011, 21-22).

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoite on vahvistaa eri syistä syrjäytyneiden tai tuen tarvetta omaavien henkilöiden yhteisöllistä ja yhteiskunnallista osallisuutta (Järvikoski 2013, 54-56). Sosiaalisen kuntoutuksen yhteydessä voi Kananajan (2012, 36) mukaan puhua paremminkin sosiaalisesta kuntoutumisesta. Tällöin kuntoutuksen yhteydessä esiintyy sosiaalisen toimintakyvyn tavoite, jota voidaan eri keinoin vahvistaa. Tukeminen voi liittyä yhteiskunnan pelisääntöjen noudattamiseen, riippuvuuksien hallintaa, vuorovaikutustaitojen oppimiseen tai arkielämäntaidoissa ohjaamiseen ja yhteiskunnan eri palvelujen käyttämiseen. Järvikoski (2013, 54-56) kuvaava sosiaalisen kuntoutuksen palvelumuodoiksi muun muassa psyykkisen valmennuksen, opiskelun tukemisen tai suorat työllistävät toimenpiteet. Vankien kuntoutumisessa yhteiskuntaan erilaiset oppimiseen ja sopeutumiseen liittyvät kysymykset ovat keskiössä, jolloin sosiaalinen kuntoutus alkaa lähentyä kasvatuksellista kuntoutusta.

Kasvatuksellisessa kuntoutuksessa yhdistetään kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia keinoja vammaisen, pitkäaikaissairaana tai sosiaalisen syrjäytymisen kierteessä olevan ihmisen sosiaalisen ja kulttuurisen kehityksen tukemiseen ja kansalaistaitojen oppimiseen (Järvikoski 2013,

54-56). Yleensä käsite liittyy vammaisen tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai aikuisen kasvatukseen, koulutukseen ja niiden edellyttämiin erityisjärjestelyihin (Järvikoski & Härkäpää 2011, 21-22). Tosin Järvikosken (2013, 54-56) mukaan aikuisilla kasvatuksellinen kuntoutus sisältyy lääkinnälliseen kuntoutukseen, eikä erotu siitä omaksi alueekseen. Suomessa kasvatuksellista kuntoutusta on toteutettu opintojen tukena pääasiassa oppilaitoksissa erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille.

2.2 KÄSITYÖ KUNTOUTUKSENA

2.2.1 KÄSITYÖ KÄSITTEENÄ

Ihatsu (2002) määrittelee väitöskirjassaan käsityötä eri aihepiirien mukaan. Käsityö-sanana määritelmä voi liittyä englannin kielisissä sanakirjoissa neljään eri luokkaan: taito tai taide, aktiviteetti, työ tai ammatti ja joukko joka viittaa käsityön tekijöihin. Suomenkielisissä sanakirjoissa määrittely liittyy kolmeen luokkaan: työ, jota tehdään käsillä, ammatti ja käsin tehty tuote. Lisäksi käsityö terminä voi viitata käsityökulttuuriin.

Käsityössä tekniikkana on käsin tekeminen, missä kädet ovat kokemuksellisen tiedonhankinnan ja maailman muotoamisen välineenä (Kojonkoski-Rännäli 1998, 62). Käsityö sisältää sekä suunnittelun että valmistuksen (Kojonkoski-Rännäli 1998, 63; Syrjäläinen 2006, 111), joka edellyttää ihmiseltä hyvin kokonaisvaltaista paneutumista (Syrjäläinen 2006, 111). Toiminnan taustalla tekijällä on koko ajan osaltaan pysyvä ja toiselta osaltaan prosessin edetessä muotoutuva näkemys työn lopullisista rakenteellisista ja esteettisistä ominaisuuksista ja sen kokonaisuudesta (Vähälä 2003, 13).

Käsityö on usein innovatiivista eli luovaa toimintaa (Anttila 1993, 10; Maidment ym. 2015, 150), jolloin se voi olla sellaista henkistä pääomaa, jolla selvittää automatisoituvan ja taloudellisilta perusteiltaan horjuvan yhteiskunnan rakenteellisista muutoksista (Anttila 1993, 10). Luovuuden löytäminen itsestään tuottaa käsityön suunnittelussa tekemisen iloa (Pöllänen & Kröger 2006, 111). Luovuuden kriteereinä Anttila kuvaa kekseliäisyyttä, ideavuolautta, mielikuvituksen rikkautta ja omaperäisyyttä (Anttila 1993, 7).

Käsityön tekeminen edellyttää sekä ruumiillisia että mentaalisia taitoja ja jo käsityöprosessin eri vaiheet, kuten suunnittelu ja valmistus, vaativat erilaisia taitoja (Vähälä 2003, 12-13; Syrjäläinen 2006, 111). Käsityöhön kuuluu taitavaa tekemistä ja osaamista toteuttavan työn lisäksi

ideointia, luovaa ongelmanratkaisua, ajattelua ja suunnittelemisen ja suunnitelmien toimeenpanon hallitsemista (Kojonkoski-Rännäli 1998, 63). Myös erilaiset persoonallisuuden osa-alueet, kognitiiviset, sensomotoriset, emotionaaliset ja sosiaaliset tekijät virittyvät (Vähälä 2003, 12-13).

Käsityö voi olla kokonaista käsityötä tai ositettua käsityötä. Kokonainen käsityö sisältää käsityöprosessin kaikki vaiheet saman ihmisen tai ryhmän tekemänä, eli ideoinnin, suunnittelun, valmistuksen ja arvioinnin. (Pöllänen 2009b, 251.) Kokonainen käsityö sisältää luovaa ilmaisuja, muotoilua ja ongelmanratkaisua (Pöllänen 2006b, 131) Ositettu eli jäljentävä käsityö tarkoittaa käsityötä ilman taiteellista suunnittelua. Toinen henkilö on laatinut tuotteen esteettisiä tai teknisiä ominaisuuksia sisältävän suunnitelman. (Pöllänen & Kröger 2006, 86.) Uusi tekniikka opitaan valmiiden ohjeiden avulla tai niitä varioimalla, mikä aiheuttaa onnistumisen tunteita. Ositettua käsityötä voi käyttää hallinnan tunteen lähteenä toiminnassa ja tunteissa. (Pöllänen 2013, 223-224.) Käsityö voi siis olla ositetun käsityön kaltaista iloista stressiä tuottavaa käsityötä tai kokonaisen käsityön kaltaista eheää ja mukaansa tempaavaa flow-kokemuksen mahdollistavaa käsityötä (Pöllänen 2006a, 76.)

2.2.2 KÄSITYÖN JA LUOVAN TOIMINNAN HYVINVOINTIMERKITYS

Käsityön hyvinvointimerkityksiin on otettu kantaa sosiaalialan, terapian, toimintaterapian, psykoterapian, mielenterveyden ja käsityön tutkimuksissa. Tutkimuksissa esiintyy yhtenäinen käsitys siitä, miten käsitöiden tekeminen auttaa ihmistä monilla eri tasoilla (Reynolds 2000; Johnson & Wilson 2005; Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005; Griffiths 2008; Pöllänen 2013; Horghagen ym. 2014; Pöllänen 2015). Käsitöiden merkitys hyvinvoinnille ilmenee sekä arjen harrastuksena (Pöllänen 2006b, 133) että elämässä kohdanneen menetyksen, sairauden, stressin, työttömyyden tai muun haastetta aiheuttavan asian keskellä (Pöllänen 2013, 222-223).

Pöllänen (2015, 58; 2013, 222-223) mukaan käsityöt antavat mahdollisuuden henkilökohtaiseen kasvuun. Käsitöiden tekeminen vahvistaa itsetuntoa (Kojonkoski-Rännäli 1998, 62; Kärnä-Behm 2005, 137; Pöllänen 2006a, 75; Harris 2008, 137; Pöllänen 2013, 221), itseluottamusta (Pöllänen 2006a, 75; Griffiths 2008, 62-63; Pöllänen 2013, 221), identiteettiä (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 37; Syrjäläinen 2006, 112; Griffiths 2008, 62-63; Pöllänen 2013, 222-223) ja minäkuvaa (Kojonkoski-Rännäli 1998, 62; Griffiths 2008, 62-63) sekä mahdollistaa itseilmaisun (Vähälä 2003, 12; Pöllänen 2013, 222-223). Tällä tavoin käsityö voi antaa ihmisille uusia näkemyksiä itsestä (Tudor ym. 2015, 213).

Tutkimusten mukaan käsityö voi olla yksi mahdollinen keino elämänhallintaan (Kärnä-Behm 2005, 137; Pöllänen 2006a, 74; Pöllänen 2006b, 131). Reynolds (2000, 113) puhuu, että luovalla toiminnalla on merkitystä tunteeseen itsensä hallitsemisesta. Kärnä-Behm (2005, 137) kuvaa käsityöllä elämänhallintaa lapsen tai nuoren kasvua ja kasvatusta tukevana toimintana tai uutena väylänä ja kiinnikkeenä työelämään siitä syrjäytyneelle.

Käsityö (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41; Pöllänen 2009a, 46) ja luova toiminta (Reynolds 2000, 113; Griffiths 2008, 62) rentouttavat. Käsityön merkitys hyvinvoinnille voi liittyä elämyksellisyyteen tai rauhoittavuuteen kuten Kontio (2005, 66) toteaa. Tällöin materiaalit ja raaka-aineet voivat olla tärkeässä osassa. Vähälä (2003, 52-53) nostaa esiin haasteiden tuomat hyvinvointimerkitykset. Luova työ vaatii heittäytymistä tuntemattomaan. Terve ja luova ihminen tarvitsee haasteita, joista saa henkistä ravintoa ja haasteiden voittamisesta seuraavaa tyydytystä. Sopivan haasteen asettaminen voi ilmetä tekemisen tuomana terapeuttisuudella (Kontio 2005, 66).

Itse valmistetun tuotteen tekeminen ja valmiiksi saaminen voidaan nähdä hyvinvointia lisäävänä tuotteen tekijälle (Kontio 2005, 66; Kälviäinen 2005, 23; Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41). Tuotteen valmistamisesta ja itseasetettujen tavoitteiden saavuttamisesta seuraa tyytyväisyyttä (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41; Harris 2008, 137; Pöllänen 2013, 221; Pöllänen 2015, 58) sekä tunteen tehokkuudesta ja erityisyydestä (Harris 2008, 137). Harris (2008, 136) täsmentää, että tuotteen tekemisestä seuraava tyytyväisyys voi olla pitkäaikaista tai pysyvää, sillä tuote jää elämään pitkäksi aikaa. Käsitöiden tekeminen kehittää niin kognitiivisia (Griffiths 2008, 62-63; Pöllänen 2015, 58; Tudor ym. 2015, 212) kuin fyysisiä (Griffiths 2008, 62-63; Pöllänen 2015, 58) taitoja käsityötaitojen ohella (Reynolds 2002, 104). Johnson ja Wilson (2005, 115) kuvaavat, että esineiden tekeminen voi tuoda tarkoituksen tunnetta.

Tutkimusten mukaan käsityö on toimintaa, joka tuottaa mielihyvää ja iloa (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41; Syrjäläinen 2006, 112) sekä virkistystä arkeen (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41). Syrjäläinen (2006, 112) kuvaa, miten jokainen taidollinen saavutus antaa iloa tekijälleen. Hyvinvointia tulee aikaansaamisen (Kälviäinen 2005, 22; Harris 2008, 137) ja onnistumisen kokemuksista (Kälviäinen 2005, 22). Lisäksi käsitöiden tekemisessä menestyminen on palkitsevaa syvällä tasolla (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41; Pöllänen 2006b, 132; Pöllänen 2015, 221).

Ihmisillä, joilla on mielenterveyden sairaus, menettävät usein päivittäiset toimintansa, jotka ovat antaneet elämään johdonmukaisuutta. Käsin tuttua toimintaa tekemällä voi kokea hallinnan tunnetta, jonka kokeminen vaatii tasapainoa ja rutiineja. (Horghagen ym. 2014, 145,148). Esimerkiksi huonommuuden tunne voi vahvistaa tarvetta tehdä, luoda ja olla aktiivinen (Harris 2008, 139). Käsityötoimintoihin osallistuminen voi tarjota mahdollisuuden tunnistaa paikkansa maailmassa ja kokea esineiden tekemisen kautta tarkoitusta ja merkitystä (Johnson & Wilson 2005, 115).

Käsityön tekeminen on luovaa ja usein yhteisöllistä tekemistä ilman ennalta määrättyjä, hallintotason tavoitteita (Maidment ym. 2015, 150). Käsitöiden tekeminen ryhmässä voi kasvattaa ihmisiä yhteen tiedon ja kokemusten jakamiseen kannustamisen, suhteiden turvallisuuden ja tasapainon, vertaistuen ja kunnioituksen ansiosta. Tällainen toiminta tuo osallistujille heidän tarvitsemaansa tukea, kokemuksia ja neuvoja jokapäiväisistä tehtävistä selviämiseen. (Horghagen ym. 2014, 148.) Käsitöiden avulla sosiaalisten suhteiden luominen voi olla tärkeää (Tudor ym. 2015, 212). Luovaan toimintaan osallistujat saattavat tulla ryhmään sosiaalisen vuorovaikutuksen takia, vaikka tekevätkin luovia töitä myös kotona (Griffiths 2008, 57).

Sosiaalisuus ei välttämättä ole käsityötoimintaan osallistujille merkityksellistä (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41). Myös yksinäisyyttä arvostetaan käsitöiden tekemisessä, sillä se mahdollistaa rentoutumisen ja mahdollisuuden analysoida elämänvaiheiden eroja uudesta näkökulmasta (Pöllänen 2013, 222-223). Itse tekeminen voi olla tapa sanoa ”olen täällä”. Käsitöiden tekeminen voi antaa ihmiselle toivoa, mikä on tärkeää epätoivoiselle. Kauniin, mukavan ja herkän tekemisen merkitys konkretisoituu vastakohtaisuudelle, jota muilla elämän osa-alueilla on. (Harris 2008, 137.) Käsitöillä on myös myöhemmin merkitystä tavoitteiden saavuttamisessa (Pöllänen 2013, 222-223).

Luovan toiminnan käyttäminen hyvinvointia tukevana toimintana edellyttää, että sen käyttäminen on merkityksellistä ihmiselle (Griffiths 2008, 59-60). Myös käsitöihin liittyvissä hyvinvointitutkimuksissa on todettu, että käsityön valitseminen terapiakäyttöön tulisi perustua asiakkaan tarpeisiin ja kiinnostukseen (Harris 2008, 139; Pöllänen 2009a, 46; Pöllänen 2013, 224-225) Ilmiö on havaittavissa edelleen käsityöharrastuksen näkökulmasta. Käsityöharrastus on merkityksellistä hyvinvoinnille, kun tekeminen on tekijälleen mielekästä. (Kälviäinen & Junnila-Savolainen 2005, 41; Pöllänen 2013, 221; Pöllänen 2015, 58.)

2.2.3 KÄSITYÖ HOITO- JA KUNTOUTUSMUOTONA

Romakkaniemen (2011, 49-51) väitöskirjassa avataan hoidon ja kuntoutuksen käsitteiden problemaattista määrittämistä. Hoidon ja kuntoutuksen erottaminen toisistaan on haastavaa. Hoidon tavoitteena on oireiden lievittyminen, kun kuntoutuksen tavoitteena on työ- ja toimintakyvyn muutos. Terapia määritellään sekä hoitona että kuntoutuksena. Kuntoutumisen välineinä voi olla terapia, kuntoutusjakso, kurssi, koulutus, valmennus tai erilaiset fyysistä ja sosiaalista ympäristöä muokkaavat ja muuttavat toimenpiteet (Järvikoski 2013, 73).

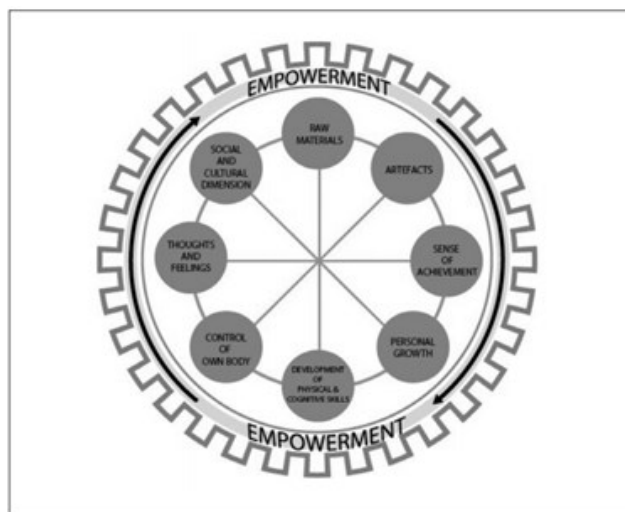
Käsityö on ollut toimintaterapian alkuajoissa ensimmäisiä hoitomuotoja (Harris 2008, 113; Pöllänen 2009a, 44), mutta käsityö terapiana, käsityöterapiana, on kuitenkin ollut pitkään käsitteenä määrittelemätön. Ennen käsitteen määrittelyä käsityötä on käytetty terapeuttisena välineenä psykoterapia-asiakkaiden kuntoutuksen tukena, vammaisten toimintaterapiana ja itsehoitollisena harrastuksena yksin tai erilaisissa ryhmissä määrittelemättä sitä terapiaksi. Käsitettä on tutkittu musiikki- ja taideterapian tutkimustiedon pohjalta olettaen, että rinnastus ja vertailu ovat mahdollisia alueiden luovuuteen ja toiminnallisuuteen perustuvien peruslähtökohtien näkökulmasta. (Pöllänen 2007, 91.)

Käsityötä käytetään terapiassa samoista syistä kuin muita terapeuttisia aktiviteetteja. Käsitöiden käyttäminen terapeuttisesti asiakkaiden kanssa luo erilaisia mahdollisuuksia erilaisiin asiakaslähtöisiin tavoitteisiin. Käsityötapa antaa asiakkaille mahdollisuuden tehdä tavalla, joka voi olla sekä tarkoituksellinen että mielekäs asiakkaalle. (Harris 2008, 133, 139.) Käsityö terapiana ja terapeuttisena välineenä valitaan asiakkaan tarpeiden mukaan ositettuun tai kokonaiseen käsityöhön, joiden terapeuttiset merkitykset eroavat osittain toisistaan (Pöllänen 2009a, 46).

Kuntoutuksessa on tärkeää toiminnallisuus ja aktiivisuuden herättäminen. Toiminta voi olla toisaalta tuon aktiivisuuden herättämistä eri keinoin, jolloin käsityötaidon oppimisella ei ole merkitystä. Toisaalta kuntoutus voi tähdätä työllistymiseen, jolloin ammatillisen osaamisen vaatimukset ovat keskiössä. (Kälviäinen 2005, 24.) Pöllänen (2006a, 76) on avannut keskustelua käsityöharrastuksen merkityksestä psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseen ennaltaehkäisevänä mielenterveystyönä, sekä interventiona hoitotyössä, kuntoutuksessa ja terapiassa.

Käsitöiden tekeminen voi olla yhteydessä henkilökohtaiseen ja yhteisölliseen elpymiseen (recovery) useilla eri tasoilla (Harris 2008, 137; Tudor ym. 2015, 214-215). Kliinisten toimenpiteiden jälkeen käsityö voi olla hyödyllinen ja rohkaiseva menetelmä tukemaan omaa parane-

mista ja sitoutumista selviytymiseen (coping) (Tudor ym. 2015, 214-215). Käsitöitä voi hyödyntää kuntoutuksessa terapeuttisena välineenä tai järjestelmällisenä hoitomenetelmänä, jossa käsityö on yksilöä voimaannuttavaa (empower) toimintaa (Pöllänen 2009a, 46).

Kuva 2 Käsityö voimaannuttajana (Pöllänen 2015, 73. Suom. tutkielman tekijä)

Käsitöiden voimaannuttavat elementit kuvaavat käsitöiden kokonaisvaltaista hyvinvointimerkitystä ihmiselle (Kuva 2). Kuva esittää käsitöitä voimaannuttajana, jossa voimaannuttavia (empowerment) elementtejä ovat materiaalit, artefaktit, saavutuksen tunne, henkilökohtainen kasvu, fyysisten ja kognitiivisten taitojen kehittäminen, kehon hallinta, ajatukset ja tunteet, sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. Näillä elementeillä voi kuvata käsityön tekemistä ja itsehallinnan eetosta. Käsityön tekeminen tuo toisille ihmisille sisäistä voimaa, toisille rohkeutta hidastaa elämän vauhtia, toisille itsenäisestä toiminnasta nauttimista ja toisille hallinnantunnetta. (Pöllänen 2015, 72.)

Luovan toiminnan käyttämisestä hoito- ja kuntoutusmuotona herättää osittain ristiriitaisia näkemyksiä. Toisaalta luova toiminta rentouttaa (Reynolds 2000, 113; Griffiths 2008, 62), virkistää ja rauhoittaa (Griffiths 2008, 62) ja mahdollistaa sisäisiä muutoksia ihmisessä (Loyd, Wong & Petchkovsky 2007, 213). Luovan toiminnan prosessi osoittaa autonomian tunnetta, päätöksentekoa ja luovuutta. Tuote taas edistää ylpeyttä ja on todisteena taidoista ja itseisarvosta. (Reynolds 2000, 113.) Toisaalta Vähälän (2003, 52-53) mukaan luova työskentely vaatii jatkuvaa heittäytymistä tuntemattomaan, mihin tarvitaan henkistä kestävyyttä. Tähän ilmiöön viitaten Griffiths (2008, 59-60, 62-63) muistuttaa, että luovaa toimintaa pitäisi käyttää vain ihmisten kanssa, joille se on merkityksellistä, sillä luova toiminta voi tuoda mukanaan kielteisiä ajatuksia ja stressin tunteita. Anttila (1993, 70) toteaa, että kaikilla ei ole luovaan työskentelyyn

tarvittavia kykyjä. Tällöin tekijä voi kuitenkin olla tuottelias ja ahkera laadukkaan työn tekijä, mutta ei tuota juuri mitään uutta ja erikoista alallaan.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimustehtävänäni on kartoittaa, millaista on käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta 2010-2016 välisen ajan Taito- ja Tekstiiliopettaja -lehdistä keräämäni aineiston valossa. Tutkimukseni päätavoitteena on löytää käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan piirteitä, käytäntöjä, tavoitteita ja muutoksia, joiden avulla tutkimukseni voi olla avauksena ilmiön jatkotutkimuksille. Koska käsityöllä on hyvinvointiin liittyviä merkityksiä (vrt. Horghagen ym. 2014; Pöllänen 2015; Harris 2008), pyrin tällä tutkimuksella kohdentamaan käsityön merkityksen hyödyntämisen käytäntöihin, tavoitteisiin ja kuntoutumiseen.

Tutkimustehtävä ohjasi tutkimuksen alkuvaiheessa aineiston valintaa ja sen kriteereitä. Proses- sin edetessä myös tutkimustehtävä tarkentui. Tutkimuskysymykset muotoutuivat aineiston ke- räämisen ja aineistoon tutustumisen prosessissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisena toimintana käsityöpainotteinen kuntoutus ilmenee lehtien teksteissä?
2. Millaisia tavoitteita käsityöpainotteiselle kuntoutustoiminnalle on havaittavissa lehtien teksteissä?
3. Miten kuntoutuminen ilmenee lehtien teksteissä?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelen tutkimusotetta, joka sisältää laajan katsauksen tutkimuksen tausta-ajatuksiin. Tämän jälkeen käsittelen aineiston valintaa ja rajausta, aineistonkeruumenetelmää ja aineiston keruuta sekä kuvaan tutkimusaineistoa. Tutkimusaineiston kuvauksen jälkeen perehdyin käyttämäni aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmiin: teemoitteluun ja tyypittelyyn.

4.1 TUTKIMUSOTE

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa vähän tutkitun ilmiön peruspiirteitä. Valitsin aineistolähtöisen lähestymistavan ja analyysin sillä tarkoitus on saada perustietoa tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 19; Hirsjärvi ym. 2009, 133, 138). Tässä luvussa käsittelen tutkimusprosessin, sen taustafilosofisia lähtökohtia sekä aineiston keruuseen, että analyysiin liittyviä osuuksia.

Paradigman keskeinen ongelma on selvittää, miten tutkittavan ilmiön olemus ymmärretään (Anttila 2005, 38). Tutkimukseni paradigma eli tutkijan taustanäkemyks (Metsämuuronen 2006, 35) perustuu konstruktivistiseen lähestymistapaan. Käsittelen tässä luvussa paradigman neljää osaa: etiikkaa, epistemologiaa, ontologiaa ja metodologiaa. Paradigmaan vaikuttavia tekijöitä ovat hyvän tieteenharjoittamisen normit, maailmankuva eli perusoletukset todellisuudesta ja sen osasta, jota tietty tieteenala käsittelee, sekä tutkimuseettiset perusteet. (Anttila 2006.)

Lincolnin ja Guban (2000, 165-167) konstruktivistinen lähestymistapa on löyhästi määritelty. Konstruktivistinen ajattelu perustuu yhteisymmärrykseen siitä, mikä on todellista, hyödyllistä ja merkityksellistä. Konstruktivistisessa lähestymistavassa tiedon ymmärtäminen rakentuu uudelleen. Tiedon luonteeseen kuuluu yksittäisten rekonstruktioiden yhdistyminen konsensusukseen. Tiedon laadussa arvostetaan luotettavuutta ja aitoutta. Etiikan osalta konstruktivistiselle lähestymistavalle on luontaista, että prosessi kallistuu löytöä kohti ja kohdistuu erityisiin ongelmiin. Induktiivinen analyysi käsittelee nimenomaan kvalitatiivisen tutkimuksen konstruktivistista lähestymistapaa, joka on tutkimuksessani keskeinen.

Epistemologia kuvaa tiedostamisen ja tiedonsaannin ongelmia, joka liittyy kysymykseen siitä, millä metodisella otteella pystytään parhaiten lähestymään tutkimuskohdetta (Hirsjärvi ym. 2009, 130). Konstruktivistisessa lähestymistavassa tietoa lähestytään havaintojen luomisen kautta (Lincoln & Guba 2000, 165). Ymmärrän tiedonsaannin ontuvana. Tieto on havaintoihini perustuvaa, ei siis itsessään todellisuutta kuvaavaa vaan taustoistani ja havainnoistani käsin

tuotettua tietoa, joka perustuu välikäsien kautta tuotettuihin teksteihin, joita käytän aineistona. Tiedostan lähteitteni vajavuuden ja rikkauden. Lähestyn aineistoani käyttämällä riittävän laajaa aineistoa jota teemoittelen pienistä teemoista laajempiin teemoihin ja takaisin pienempiin teemoihin palaten aina uudelleen alkuperäisen aineiston tutkimiseen. Tämä mahdollistaa minulle tutkijana havaintojeni reflektoinnin eri tekstien avulla.

Ontologia tarkoittaa tietoa todellisuudesta (Anttila 2005, 41). Ontologia kuvaa, miten tutkimuskohde syvemmin käsitetään (Hirsjärvi ym. 2009, 130-131). Konstruktivistisen lähestymistavan ontologiaan liittyy olennaisesti relativistinen ajatus siitä, että tieto on paikallista ja rakentuu kohteen mukana (Lincoln & Guba 2000, 165). Tässä tutkimuksessa käyttämäni käsitteet ovat pääasiassa aineistosta nousevia. Tällä tavalla pyrin luotettavuuteen. Ilmiöistä, joille ei nouse aineistosta yhtenäisiä selväsanaisia käsitteitä, olen kehittänyt ilmiötä kuvaavat termit. Pidän aineistoon kuuluvia tekstejä asiantuntijoiden äänen esille tuomina teksteinä. Pidän kaikkia tekstejä ja teksteissä kuuluvia ääniä yhtä arvokkaina, mutta suhtaudun kriittisesti keräämääni aineistoon.

Metodologia on tutkimusaiheen tutkimiseen liittyvä yleinen lähestymistapa. Metodi taas on erityinen tutkimustekniikka. (Metsämuuronen 2006, 83.) Tutkimukseni metodologista lähestymistapaa kuvaa filosofisten oletusten ja perusteiden suhde tieteelliseen menetelmään. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu käsitykseen, jossa aineisto on uutta tietoa antavaa, sellaisenaan luotettavaa, mutta subjektiivista. Tarkoitukseni ei ole tuottaa siirrettäviä (Shenton 2004, 69-71) tutkimustuloksia, sillä tutkimuksen aineisto on subjektiivista.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen, eli laadullinen, sillä pyrkimyksenäni on ymmärtää tutkimuskohdetta (Hirsjärvi ym. 2009, 181), ja aineistolähtöinen, sillä pyrin saamaan perustietoa tutkitavan ilmiön olemuksesta (Eskola & Suoranta 1998, 19). Tällainen kartoittava tutkimus on tavallisimmin kvalitatiivinen (Hirsjärvi ym. 2009, 138). Kvalitatiivisen tutkimuksen tutkijat korostavat todellisuuden sosiaalisesti konstruoitua luonnetta, tutkijan ja tutkimuskohteen intiimiä suhdetta sekä rajoitteita, jotka liittyvät tilanteen tutkimiseen (Denzin & Lincoln 2000, 8).

Laadullisella aineistolla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan aineistoa, joka on ilmaisultaan tekstiä. Teksti voi olla syntynyt tutkijasta riippuen, jolloin kyseessä voivat olla haastattelut ja havainnot, tai tutkijasta riippumatta, jolloin kyseessä voivat olla päiväkirjat, kirjeet tai muuta tarkoitusta varten tuotettu kirjallinen ja kuvallinen aineisto tai äänimateriaali. (Eskola & Suoranta 1998, 15.) Tässä tutkimuksessa aineisto on valmiiksi olemassa.

Tutkimuksessani käytän harkiten valittuja dokumentteja, joita käsitellään kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisin menetelmin. Yksi tällainen on induktiivinen analyysi, jonka avulla tutkija pyrkii paljastamaan odottamattomia seikkoja. Tutkimus ei siis perustu teoriaan tai hypoteesien testaamiseen vaan aineiston monitahoiseen ja yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Aineistoa käsitellään ainutlaatuisena ja sitä tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää parhaimmillaan tutkimushankkeen mukana. Avoin tutkimus korostaa tutkimusvaiheiden kietoutumista yhteen. Aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi etenevät koko tutkimusprosessin ajan jolloin tutkielman kirjoittamisen vaiheessakin voidaan vielä palata alkuperäiseen aineistoon. (Eskola & Suoranta 1998, 15-16.) Tutkimuksessani käsittelen ennalta tutkimuskentällä tuntematonta ilmiötä, jolloin kvalitatiiviselle tutkimukselle ominainen luonne avoimesta tutkimussuunnitelmasta on eduksi, sillä tieto tutkittavasta ilmiöstä rakentuu tutkimuksen edetessä eikä teoriapohjaa, tutkimustavoitteita tai kysymyksiä voi tällöin tehdä täysin valmiiksi tutkimuksen alussa.

Konstruktivistiselle tieteen filosofialle todellisuus on suhteellista, mikä eroaa muiden filosofioiden realistisesta todellisuuden käsityksestä todellisuuden luonteesta (Metsämuuronen 2006, 86). Käsitän todellisuuden tässä tutkimuksessa muuttuvaksi ja olosuhteista ja tutkijan taustoista riippuvaksi. Tutkija siis konstruoi, eli muodostaa tietoa itse (Anttila 2005, 22). Metsämuuronen (Emt.) kuvaa tätä ilmiötä niin, että konstruktivistinen käsitys pitää löydöksiä tutkijan tulkintoina tutkittavasta aiheesta. Toimin tutkijana omien taustojeni ja tekemieni havaintojen mukaan, jolloin myös löydökset ovat tekemiäni tulkintoja ilmiöstä. Havaintotieto luodaan tutkijan aikaisemman tiedon, kokemusten, havaintojen tarkoituksien, lähdeostien ja tietokantojen yms. pohjalta (Anttila 2005, 23).

4.2 AINEISTONKERUUMENETELMÄ, AINEISTON KERUU JA SAATU AINEISTO

Aineiston keruussa oli monta vaihetta, joiden aikana pohdin aineiston valintaa uudelleen, lisäksi, rajasin sitä, sekä muutin tutkimustehtäväni painotuksia sen mukaan, miten aineisto ohjasi. Kiinnostus käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan peruspiirteiden selvittämisestä säilyi koko tutkimusprosessin ajan samalla kirkastuen ja selkiytyen. Analyysiprosessissa oli kaksi vaihetta. Analyysivaihe koostuu kahdesta selkeästi omasta vaiheestaan. Analyysiprosessin ensimmäisen vaiheen ja toisen vaiheen välillä tutkimusaineisto tarkentui.

4.2.1 AINEISTON VALINTA JA RAJAUS

Tutkimustehtävänä oli kartoittaa, millaista on käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta. Tutkimustehtävän kartoittavaan luonteeseen sopii aineistoksi dokumentaarinen aineisto, sillä dokumenttiaineisto heijastaa todellisuutta sellaisenaan (Anttila 2005, 203-1044). Lähteestä riippuen heijastuminen voi painottua joihinkin näkökulmiin, jonka ymmärrän sekä dokumenttiaineiston heikkoutena, että vahvuutena. Tässä tutkimuksessa painottuminen ilmenee käsityönäkökulmassa, mikä on tämän tutkimuksen kannalta olennaista. Sopivan aineiston valintaa ohjasi myös haluni kerätä aineistokseni materiaalia, jonka sisältöön en ole voinut itse vaikuttaa. Havaitsin myös, että uuden ilmiön tutkimisessa valmiiden dokumenttien käyttö on antoisaa.

Valitsin dokumenttiaineistoksi Taito-lehden ja Tekstiiliopettaja-lehden. Valitsin lehdet harkinnanvaraisesti, koska halusin saada nimenomaan käsityötä ja kuntoutusta käsitteleviä tekstejä. Halusin nähdä, miten käsityöalan ammattilaisille suunnatuissa lehdissä käsitellään käsityötä kuntoutuksen näkökulmasta, millaista kuntouttavaa toimintaa niissä ilmenee, millaisia tavoitteita toiminnalla on ja miten kuntoutuminen ilmenee. Harkinnanvaraisessa aineistossa tärkeää on aineiston laatu, ei määrä (Eskola & Suoranta 1998, 18), ja siksi myös tässä tutkimuksessa aineiston valinnan ja rajauksen on määrännyt aineiston laatu. Kävin lehtiä läpi systemaattisesti kannesta kanteen siinä järjestyksessä, kun minulla oli mahdollista saada lehtiä käyttööni. Varsinaisen aineiston valintaan vaikuttivat kuntoutus-käsitteen käyttäminen teksteissä. Valitsin aineistoksi myös tekstit, joissa kuvattiin kuntoutustoimintaa, vaikka sitä ei suoraan tekstissä mainittu. Asiayhteys selvisi ympäröivästä aihepiiristä, internetistä tai jostain toisesta tekstistä, jossa kuvattiin samaa toimintaa.

Aineiston valinta perustui osittain jo tutkimusta aikaisempaan käsitykseeni Taito-lehdestä. Olin havainnut, että siinä käsitellään kuntoutukseen liittyviä teemoja. Sen valintaa tuki sen eroaminen sisällöltään useista Suomen käsityölehdistä. Taito-lehti on 110 vuotiaana Suomen vanhin yhtäjaksoisesti ilmestynyt kädentaitojulkaisu (Taitoliitto 2017). Se käsittelee havaintojeni mukaan laajasti monenlaisia käsityöilmiöitä eri tekstilajien muodoissa. Siinä on puhetta niin käsityöyrittäjien, opettajien, harrastajien, tutkijoiden ja muuten käsityöstä kiinnostuneiden näkökulmista. Lehden erikoispiirteenä muihin käsityölehtiin verrattuna voidaan pitää sen vähäistä käsityöohjeiden sisältöä. Lisäksi lehdissä esiintyy erilaisten alojen ammattilaisia, joilla on eritavoin kosketus käsillä tekemisen maailmaan. Havaintojeni mukaan lehdessä käsitellään käsityötä laajasta näkökulmasta ja nostetaan esiin myös helposti piiloon jääviä aiheita. Taito-lehden

lisäksi valitsin Tekstiiliopettaja-lehden, jotta aineisto olisi riittävän kattava tutkimukseen nähden.

Valitsin Tekstiiliopettaja-lehden samoin perustein kuin valitsin Taito-lehden. Myös Tekstiiliopettaja-lehti on vanha julkaisu ja se ilmestyi ensimmäisen kerran 63 vuotta sitten (Tekstiiliopettaja 2017, 3). Laajensin aineiston keruun koskettamaan sekä yleisesti hyvinvointiteemaa käsitteleviin teksteihin, että kuntoutuksesta puhuviin teksteihin, sillä havaitsin samoja piirteitä kuntoutukseen ja yleisesti hyvinvointiin keskittyvissä teksteissä. Ennen analyysiprosessin ensimmäistä vaihetta rajasin hyvinvointiin liittyvän aineiston kokonaan pois tutkimuksestani, sillä en nähnyt sen antavan juurikaan uutta tietoa jo olemassa olevan hyvinvointiin liittyvän käsityötutkimuksen rinnalle. Halusin myös keskittyä erityisesti kuntoutuksen teemaan.

Analyysiprosessin ensimmäisessä vaiheessa rajasin tutkimusaineistoon vain tekstit, joissa mainitaan käsite kuntoutus jossain muodossa. Analyysi osoitti, että aineistoa voisi laajentaa. Laajensin aineistoa käsittämään myös kuntoutusta oletettavasti käsittelevät tekstit, joita käytin tasavertaisena aineistona jo aikaisemmin hyväksymäni aineiston rinnalla. Tämän jälkeen aloitin varsinaisen analyysin.

Laadullinen aineisto on teoriassa loppumaton, joten tutkimuksessa on keskeistä aineiston mahdollisimman tarkka rajaus (Eskola & Suoranta 1998, 64). Rajasin aineiston 2010-2016-vuosina ilmestyneisiin lehtiin, sillä kiinnostukseni oli kuvata tämän hetken tilannetta kuntoutuksen maailmassa eikä niinkään kuvata muutosta, prosessia tai kehitystä käsityöstä kuntoutuksen maailmassa. Aineiston keräämisessä ja analyysissä olen tehnyt moneen kertaan rajauksia, jotta tutkimustehtävä ja aineisto kirkastaisi mahdollisimman selkeästi yhteistä tarkoitusta. Saturaatio on vaatinut aineiston kriittistä tutkimista laadullisesti ja määrällisesti, aineiston rajaamista ja lisäämistä, tutkimustehtävän päivittämistä ja vertaamista aineistoon.

Olen kerännyt aineistoa siihen asti, että uusi materiaali ei näyttänyt tuovan enää uutta tietoa esiin, eli on tapahtunut saturaatiota. Hirsjärvi ym. (2009, 181-182) kuvaa, että aineiston koon määrittely voi olla vaativaa. Saturaation, eli aineiston riittävyyteen, kylläisyyteen tai kylläntymiseen auttaa avoin näkemys aineiston keräämisen määrälle. Tällöin aineistoa kerätään niin kauan, että aineisto on riittävä ja alkaa kertautua aineistoa laajentaessa.

4.2.2 AINEISTONKERUUMENETELMÄ JA AINEISTON KERUU

Tämän tutkimuksen aineisto on valmis dokumenttiaineisto. Tutkimuksen aineistona on Taito-lehdet ja Tekstiilopettaja-lehdet vuosilta 2010-2016. Käytössäni olleet lehdet olivat pääasiassa kirjaston lainattavissa tai varastossa olevia lehtiä ja lehtikokoelmia, sekä Tekstiilopettajaliitolta lainaan saatuja lehtiä. Silmäilin ja luin lehdet kannesta kanteen perehtyen jokaiseen tekstiin niin, että pystyin erottamaan hyvinvointiin ja kuntoutukseen liittyvät tekstit, jotka valokuvasin myöhempää litteroimista varten tai litteroin suoraan tekstitiedostoksi tietokoneelleni. Jätin aineistosta pois käsityöohjeet ja mainokset, sillä rajasin aineiston käsittämään tekstityypeiltään kerronnallia tekstejä.

Keräsin aineiston 3.2.2017 - 19.4.2017 välisenä aikana. Tuona aikana pidin parin viikon tauon aineiston keräämisestä. Käsittelin yhteensä 69 käsityölehteä: 41 numeroa Taito-lehdestä, joka ilmestyy kuusi kertaa vuodessa, poikkeuksena vuosi 2016, jolloin vuoden ensimmäinen lehti ilmestyi 2015-2016 joulunumerona, ja 28 numeroa Tekstiilopettaja-lehdestä, joka ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Aineiston kerääminen vei aikaa, sillä pelkästään lehtien selaaminen kesti noin tunnin lehteä kohden. Kirjoitin ylös koko lukuprosessin aikana avainsanoja, jotka kiinnittivät erityisen huomioni teksteissä. Tämä helpotti aineiston hahmottamista kokonaisuutena ja arvioidessani aineiston riittävyttä. Avainsanat olivat myös aineiston analyysivaiheissa alustavan teemoittelun apuvälineinä.

4.2.3 TUTKIMUSAINEISTON KUVAUS

Tutkimusaineisto koostuu kuntoutusta eri tavoin ja eri näkökulmista lähestyvistä käsityölehtien teksteistä. Kahdessa lehdessä seitsemän vuoden aikana yhteensä 69:ssä numerossa ilmeni 23 tekstiä joissa tavalla tai toisella käsiteltiin kuntoutusta. Taito-lehdessä tällaisia tekstejä ilmeni 13 ja Tekstiilopettaja-lehdessä 10. Lehdissä ilmeni tutkimukseni kannalta neljänlaisia tekstejä, josta valitsin aineistooni kolme ensimmäistä tekstityyppiä (kts. Taulukko 1).

Tekstityyppi	kp1	ID
1. Tekstit, jotka käsittelevät kuntoutusta	10	A02, A03, A04, A11, A13, B01, B04, B06, B07, B09
2. Tekstit, jotka sivuavat kuntoutusteemaa	5	A01, A07, A08, A10, A12
3. Tekstit, joiden sisältö antaa viitteitä kuntoutukseen liittyvästä toiminnasta	8	A05, A06, A09, B02, B03, B05, B08, B10
4. Tekstit, joilla ei oletettavasti ole mitään yhteyttä kuntoutukseen		Kaikki muut lehtien tekstit

Taulukko 1 Aineiston tekstityypit (A=Taito-lehti, B=Tekstiilipettaja-lehti)

Aineistossani 18 tekstiä käsittelee kuntoutustoiminnan sisältöä tarkemmin. Tekstiilipettaja lehdessä kaikki tekstit kuuluivat tekstityyppeihin 1 ja 3. Taito-lehdessä esiintyi enemmän myös kuntoutusteemaa sivuavia tekstejä (N=5), joissa puhutaan käsitöiden käyttämisen puolesta kuntoutuksessa, tutkimuksen puutteesta tai käsitöiden ja käsityöläisten mahdollisuudesta työttömyyden ongelmien vähentämiseen. Teksteissä ilmenee ihmettelyä ja myös kritiikkiä. Näitä aiheita käsitellään muun muassa pääkirjoituksissa, kolumneissa ja tietopohjaisissa teksteissä.

Lehdissä on vuosittain omat teemansa. Molemmissa lehdissä oli tänä aikavälinä teemana myös hyvinvointi. Lehdissä kirjoitettiin kaksi kertaa myös samasta aiheesta. Molemmat tekstit liittyvät tekstityyppeihin 1 ja 3. Lehdet ovat tuoneet näistä kuntoutustoimintamuodoista esiin sekä samoja seikkoja, että joitain lisäyksiä toiseen tekstiin verrattuna. Tämä on mahdollistanut ilmiön laajemman ymmärtämisen.

Analyysiprosessin ensimmäinen vaihe sisälsi aineistosta tekstityypit 1 ja 2. Analyysiprosessin toisessa vaiheessa mukana on myös tekstit, joiden sisältö antaa viitteitä kuntoutukseen liittyvästä toiminnasta (tekstityyppi 3). En ole analysoinut kirjoitustapaa tai lehtien representaatiota tai diskurssia. Käytän lehtiä tiedonsaannin välineenä mutta tiedostan myös aineiston heikkoudet ja pyrin hyödyntämään sen vahvuuksia. Aineisto painottuu esimerkiksi selkeästi tietyille ryhmille suunnattuun toimintaan, mutta toisaalta painottuminen mahdollistaa kyseisen aihepiirin tarkemman tutkimisen.

Kuntoutus ilmenee teksteissä laaja-alaisena alueena. Lehdissä on käsitelty kuntoutukseen liittyviä aiheita, joiden kohderyhmään kuuluvat kehitysvammaiset (2 tekstiä), kuurot ja kuurosokeat (1 teksti), työttömät nuoret ja aikuiset (7 tekstiä), vangit (2 tekstiä), mielenterveyskuntoutujat (2 tekstiä), lapset (3 tekstiä) ja vanhukset (1 teksti) (kts. Liite 1 ja Liite 2). Loput viisi

tekstiä käsittelevät aihetta yleisesti eivätkä kuvanneet erityisesti kuntoutustoimintaa tai sen sisältöä. Kuntoutustoimintaa kuvaavista teksteistä on huomattavissa, että työttömien toiminta on vahvimmin esillä aineistossa. Pääpaino havainnoista perustuu myös suurelta osalta aineiston sisällön jakautumisen mukaan. Toimintamuotoina esiintyy kuntouttavaa työtoimintaa, kurssi- ja harrastustoimintaa, ammattikoulutusta ja perusopetusta.

Käyttämäni aineiston tekstit ovat julkisia ja kenen vain lukijan saatavilla. Olen kuitenkin päättänyt tutkimuseettisesta näkökulmasta olla käyttämättä tekstissäni suoria sitaatteja, joissa ilmenee henkilöiden nimiä ja paikkoja, sillä haluan kunnioittaa tekstien kirjoittajien, henkilöiden ja tarkkaan ilmaistujen organisaatioiden yksityisyyttä ja yhdistämistä tutkimukseeni, joka eroaa luonteeltaan julkaisujen kontekstista. Liitteissä on löydettävissä aineiston tarkemmat tiedot, joiden kautta on mahdollisuus päästä alkuperäisten tekstien jäljille.

4.3 AINEISTOLÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI

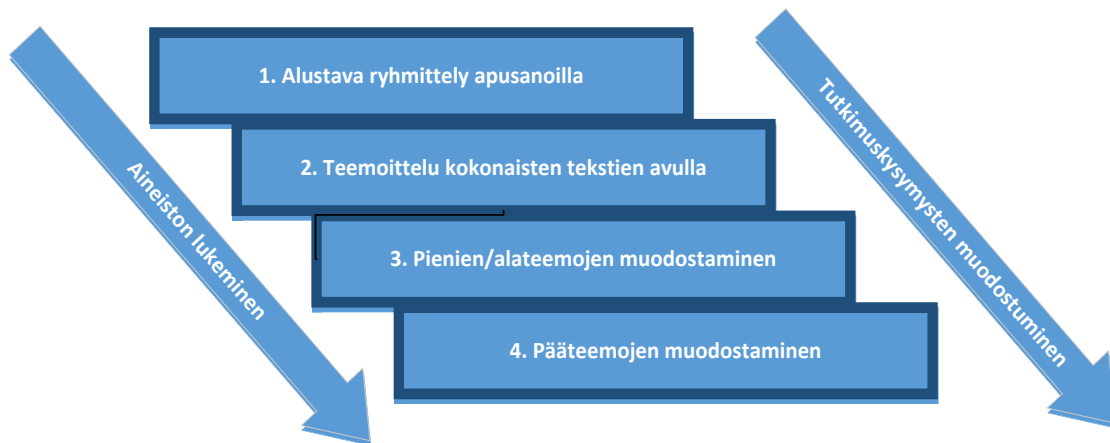
Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on selkiyttää aineistoa ja luoda siitä siten uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin tulisi tapahtua tiivistämällä aineiston sisältämää informaatiota kadottamatta siitä sisältöä. Pyrkimyksenä on luoda hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä, jolloin myös informaatioarvo kasvaa. (Eskola & Suoranta 2014, 137.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysi kuvataan usein spiraalinomaisesti kierroksina eteneväksi prosessiksi, jota kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi (Anttila 2006, 280). Tässä tutkimuksessa analyysi on syventynyt vaihe vaiheelta niin, että lopulta on mahdollista koota ja kuvata ilmiö. Aineistoa on lisätty niin kauan, että analyysimenetelmät osoittavat aineiston olevan riittävää, eikä uusia näkökulmia enää ole tarjolla. Aineistonkeruu, aineistoon perehtyminen ja aineiston analyysi ovat olleet osittain päällekkäisiä vaiheita. Seuraavassa luvussa kuvaan tässä tutkimuksessa käytettyjä analyysimenetelmiä, teemoittelua ja tyypittelyä.

4.3.1 TEEMOITTELU

Moilasan ja Räihän (2007, 55) mukaan aineistolähtöisessä lähestymistavassa tutkijan tarkoituksena on etsiä teemoja. Heidän mukaan teemoittaminen on analyysivaiheessa olennaisin menetelmä. Ymmärrän teemoittamisen tässä yhteydessä samaksi käsitteeksi teemoittelun kanssa. Teemoittamisessa on tärkeä pysyä uskollisena tekstille (Moilanen & Räihä 2007, 55). Eskola ja Suoranta (1998, 19) eivät yhdistä teemoittelua aivan yhtä suoraan aineistolähtöisen analyysin

perusmenetelmäksi, mutta tuovat ilmi saman piirteen Moilasan ja Rähän kanssa tarkkuutta vaativasta analyysistä.

Käytin analyysimenetelmänä teemoittelua (kts. Eskola & Suoranta 1998, 174-181; Moilanen & Rähä 2007, 55; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Aineiston analyysi eteni sekä ensimmäisessä vaiheessa että toisessa vaiheessa kaikissa osissa kutakuinkin yhteneväisesti. Tuomen ja Sarajärven (2009, 93) mukaan teemoittelu etenee aineiston pilkkomisena ja ryhmittelynä erilaisten aihepiirien mukaan. Tämä mahdollistaa tiettyjen teemojen esiintymisen vertailun. Moilanen & Rähä (2007, 55) puhuvat aineiston pelkistämisestä etsimällä tekstin olennaisimmat asiat. Ryanin ja Bernardin (2000, 780-781) mukaan tutkija muodostaa teemat aineiston keräämistä ennen, sen aikana ja sen jälkeen. Myös kirjallisuuskatsaus voi antaa paljon lähteitä aiheesta mutta usein tutkijat tekevät teemat itse tekstistä. Aineiston valinta ja aineiston analyysi osoittivat lopulliset tarkat teemat. Seuraava kuva ilmentää karkeasti aineiston analysointia (Kuva 3).

Kuva 3 Analyysiprosessin eteneminen

Aineiston järjestyksessä pysymisen tueksi kirjoitin aineiston keräämisen yhteydessä teksteihin apusanoja, jotka havaitsin hyödyllisiksi apuvälineiksi myös analyysivaiheessa. Tein niin sanottua alustavaa ryhmittelyä näiden apusanojen avulla ennen varsinaisten teemojen eli aiheiden etsimistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Apusanoista oli myöhemmin apua aineiston teemoittelussa.

Aineiston purkaminen tekstitiedostoiksi tapahtui osittain päällekkäin aineiston keräämisen kanssa. Litteroin aineistoa niin, että kirjoitin aiheeseen liittyvät tekstit kokonaan tai osittain Excel-taulukoon. Myöhemmin päädyin litteroimaan kaikki tekstit kokonaisuudessaan, jotta asiayhteydet eivät hämärtyisi. Tässä vaiheessa erotin eri tekstit pitämällä mukana litteroinneissa

lehden ilmestymisajankohdat, käyttämäni tekstin sivunumerot ja tekstien otsikot. Pidin Taito-lehden ja Tekstiilopettaja-lehden litteroinnit omissa tiedostoissaan. Primaariaineiston kirjoittaminen tekstitiedostoksi oli samalla ensimmäinen syvempi katsaus aineiston kokonaisuuteen. Sain litteroinnin päätökseen 20.4.2017.

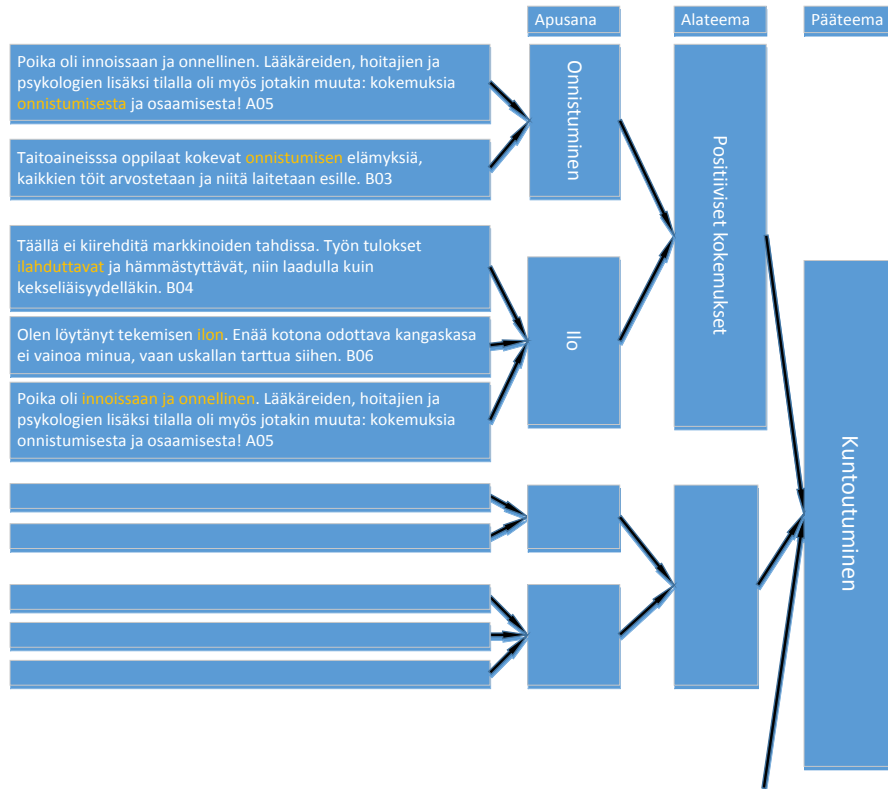
Aineiston käsittely alkoi aineiston kronologisella luokituksella analyysiyksiköiksi (kts. Liite 1 ja Liite 2). Yksi analyysiyksikkö tarkoittaa yhtä tekstiä. Analyysiyksikön ensimmäinen kirjain kuvaa lehteä. A tarkoittaa Taito-lehteä ja B Tekstiilopettaja-lehteä. Kirjoittaminen, koodaaminen ja analyysin ja tulkinnan vaiheet tapahtuivat Excel-taulukkoa välineenä käyttäen. (Kärnä-Behm 2005, 71.)

Luin litteroitua tekstiä läpi koko analyysiprosessin ajan. Jaoin aineiston aineistonkeruuvaiheessa tekemieni apusanojen ja lukuvaiheessa tekemieni havaintojen mukaan kuntoutusta käsittelevään aineistoon ja hyvinvointia käsittelevään aineistoon. Jatkoin tekstiin tutustumista lukemalla useaan kertaan kuntoutusaineistoa. Yleisesti hyvinvointia käsittelevä aineisto rajautui tutkimukseni ulkopuolelle.

Järjestelin aineiston teemoihin Excel-taulukon ja Word-taulukon avulla. Aluksi hahmottelin aineistosta pieniä alateemoja, minkä jälkeen keskityin tekstimassasta erottuviin yläteemoihin. Näin rajasin aineistoa, jolla pyrin myös laadullisen aineiston ominaispiirteeseen, mahdollisimman hyvin ja mahdollisimman pieneksi rajattuun aineistoon (kts. Eskola & Suoranta 2014, 120). Tässä vaiheessa tein kvantifointia, jolloin erotin tekstistä vahvimmin nousevat teemat. Tämä vaihe oli tutkimukseni osalta analyysiprosessin ensimmäinen vaihe.

Analyysiprosessin ensimmäisen vaiheen perusteella laajensin aineistoa koskemaan myös tekstejä, joiden sisältö antaa viitteitä kuntoutukseen liittyvästä toiminnasta. Tämän jälkeen aloitin varsinaisen analyysin noudattaen alusta alkaen samaa, toimivalta tuntuvaa analyysimenetelmää, kuin ensimmäisessä analyysissä. Analyysin alusta aloittaminen mahdollisti aikaisempien havaintojeni tarkistamisen ja epätarkkuuksien korjaamisen. Ensimmäinen vaihe helpotti analyysiprosessin toisen vaiheen tekoa tarkemman kokonaiskuvan hahmottamisessa.

Aineistoon perehtyminen ja teemoittelu osoittivat, että aineisto muovasi analyysimenetelmien tarvetta pelkän teemoittelun lisäksi monipuolisempaan suuntaan. Aineistosta alkoi nousta alateemoja, pääteemoja ja toisiinsa linkittyviä teemoja, joista muodostui kolme keskeistä teemaa: toiminnan järjestäminen ja toteuttaminen, toiminnan tavoitteet ja toiminnassa kuntoutuminen. Seuraavassa kuvassa on esimerkki teemoittelun etenemisestä tässä tutkimuksessa (Kuva 4).

Kuva 4 Esimerkki teemoittelun etenemisestä

Tutkimuksen raportoinnissa olen erottanut suorat lainaukset aineistosta sisennyksin ja merkinnyt lainauksen loppuun analyysiyksiköllä, josta selviää kyseisen lainauksen alkuperä liitteistä tarkistamalla. Alkuperäiset analyysiyksiköt muodostuivat, kun aineisto oli laajimmillaan ja sisälsi myös yleisesti hyvinvointia käsittelevät tekstit. Analyysiprosessin ensimmäisessä vaiheessa käytin alkuperäisiä analyysiyksiköitä. Tämän jälkeen laajensin aineistoa ja tein koko tutkimusaineistolle uudet analyysiyksiköt, joita käytin analyysiprosessin toisessa vaiheessa. Nämä analyysiyksiköt esiintyvät myös raportin sitaateissa ja taulukoissa.

Tutkimuskysymykseni tarkentuivat koko analysointivaiheen ajan ja muovautuivat aineiston mukaan. Aineistossa on kaikki kuntoutusta käsittelevät kirjoitukset, joita valitsemisani lehdissä ilmenee. Teemat nousivat aineistosta, sillä teoria on muodostunut pääasiassa analyysivaiheen jälkeen. Varsinaisessa analyysissä etenin myös teemoittelusta tyypittelyyn, jota käsittelem seuraavassa luvussa

4.3.2 TYYPITTELY

Teemoittelun rinnalla on perinteisesti käytetty tyypittelyä. Siinä etsitään aineistosta samankaltaisuuksia, jotka ryhmitellään tyypeiksi. Jotta tyypittely olisi mahdollista, vaatii se usein aineiston teemoittelua. (Eskola & Suoranta 1998, 181.) Tässä tutkimuksessa tyypittelyä on käytetty vain vähän, mutta näiden tyyppien hahmottaminen on kuitenkin olennaista käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan ilmenemisen ymmärtämiseen.

Tässä tutkimuksessa ei ole olennaista etsiä tyyppejä tietyistä, esimerkiksi tavoitteisiin tai kuntoutumiseen liittyvistä, teemoista. Ilmiön kartoittamislunteen takia on tärkeämpää tietää, mikälaista toimintaa kuntoutujaryhmille suunnataan. Aluksi etsin tyyppejä teemojen mukaan, mutta yhtenäisiä tyyppejä ei syntynyt. Sen sijaan kuntoutujaryhmistä muodostui johdonmukaisesti omia teemojaan painottavia ryhmiä.

Tyypit muodostuivat suoraan aineistosta ilmenneistä kuntoutujaryhmistä. Kokosin samat kuntoutujaryhmät yhteen ja tutkin näiden ryhmien piirteitä. Tyypittely muodostui siis lopulta eri kohderyhmien mukaan, sillä se kuvasi parhaiten kuntoutuksen laaja-alaisuutta ja erilaisia tarpeita. Olen sisällyttänyt nämä löydöt toiminnan tavoitteiden ja kuntoutumisen tuloksien esittämisen yhteyteen.

5 KÄSITYÖPAINOTTEINEN KUNTOUTUSTOIMINTA

Tässä tutkimuksessa tutkitaan, millaista on käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta 2010-2016 välisen ajan Taito- ja Tekstiiliopettaja -lehdistä keräämäni aineiston valossa. Tämän luvun tarkoituksena on kuvata tutkimustehtävään saatuja vastauksia aineiston analyysin myötä syntyneiden teemojen avulla. Käsittelen teemoja käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan ominaispiirteiden, toiminnan tavoitteiden ja kuntoutumisen ilmenemisen valossa. Tulosten tarkastelussa kokoan tiiviisti tämän tutkimuksen tuloksia.

5.1 KÄSITYÖPAINOTTEISEN KUNTOUTUSTOIMINNAN OMINAISPIIRTEITÄ

Käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan ominaispiirteet jakautuvat tässä luvussa kolmeen osaan: toiminnan järjestäminen, toiminnan taustalla olevat arvot ja toiminnan toteuttaminen. Voidaan havaita, että lehtien tarkoituksena on ollut kuntoutustoiminnan kuvaaminen niin, että lukijoille muodostuu kuva sekä toiminnan järjestelmästä, arvoista ja käytännöistä mahdollisuuksineen, että toiminnan haasteista. Seuraavan taulukon kautta pureudutaan toiminnan järjestämisen teemaan. Taulukossa (Taulukko 2) on kuvattu käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan monialaisuutta ja moniammatillisuutta.

Taulukko 2 Toiminnan järjestäminen

Järjestäjätahot	Kädentaitojen opettaminen	Muut toimintaan osallistuvat asiantuntijat ja avustajat
Kunta, kaupunki, Opetusvirasto, TE-toimisto, sosiaalivirasto, oppilaitokset, opistot, vankilat, vammaispalvelujen yksiköt, liitot, järjestöt	Käsi- ja taideteollisuusopettaja, käsityönohjaaja, tekstiili- ja erityisopettaja, käsityönopettaja, käsityöalan asiantuntija (esim. muotoilija), askarteluohjaaja, taiteilija-arkkitehti, luokanopettaja, työnjohtaja, toimintaterapeutti, kouluttaja, ohjaaja	sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset, projektipäällikkö, vartija, koulunkäyntiavustaja, muut opettajat, työpaikkaneuvoja, vapaaehtoistyöntekijä

Aineiston analysointi osoitti, että kuntoutus on varsin moniammatillista. Kuntoutuksen järjestäjinä ja toteuttajina toimii monia yhdessä toimivia tahoja. Käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa toiminta tapahtuu usein ryhmässä, jossa on mukana ohjaaja tai ohjaajia sekä mahdollisesti muita avustajia tai esimerkiksi vanginvartija. Ryhmäkoot voivat olla pieniä (A03, B01, B05, B06). Esimerkiksi kansalaisopistossa järjestettävällä kurssilla kuntoutujille kohdistetussa ryhmässä osallistujakiintiö on kooltaan pienempi kuin muilla vastaavilla kursseilla (B06). Kuntouttavassa työtoiminnassa toiminta ilmenee työpäivää lyhyemmissä ajanjaksoissa esimerkiksi neljänä päivänä viikossa (A03). Sen sijaan ammattistarttikoulutuksessa toiminta ilmenee kahdeksantuntisena (A04).

Kuntoutukseen valikoituminen ilmenee moniulotteisena. Kuntoutustoimintaa säätelee tietyt säännöt mutta myös yksittäisillä toimijoilla on omat käytäntönsä toiminnan järjestämisen suhteen. Aineistossa esiintyi joukko työtoimintaan liittyviä tekstejä. Esimerkiksi työttömällä tulee olla työttömyyttä takana vähintään vuosi ennen kuin kuntouttavaan työtoimintaan pääsee mukaan sekä asiakkuus kaupungin työllisyyspalveluiden kanssa. Työkokeiluun ohjautuminen tapahtuu TE-toimiston kautta esimerkiksi peruskoulun tai keskeytyneiden toisen asteen opintojen jälkeen (B09).

Byrokraattisten valintakriteerien jälkeen erilaisiin ryhmiin pääseminen voi vaatia erillisen valintaprosessin. Joissakin kuntoutusmuodoissa kiinnostusta käsitöihin painotettiin valinnoissa kyseiseen kuntoutustoimintaan (A03) tai kuntouttavaan työtoimintaan pääsemiseen voi liittyä haastattelu (A11). Useilla kuntouttavaan toimintaan osallistujilla kerrotaan olevan taustalla käsityöharrastuneisuutta tai kiinnostusta käsillä tekemiseen (A03, A04, B04).

Valinnoissa painotettiin kiinnostusta kädentaitoihin. Halusimme, että nuorilla olisi joku ajatus siitä, miksi haluavat mukaan ja miksi kurssi kiinnostaa -- Moni halusi tekemistä ja tehdä jotain käsillään. (A03)

Uusilla kuntoutujilla on usein toivomus pajasta, jossa he haluaisivat työskennellä. Yleensä toivomukset pystytään ottamaan huomioon, joten jokainen pääsee tekemään itseään kiinnostavia töitä. (B04)

Asiakaslähtöisyys ilmeni kuntoutustoiminnan järjestämisen kannalta merkittävänä. Aineistosta ilmeni, että kuntoutustoiminnan järjestäminen asiakaslähtöisesti on jollain tapaa esillä suurimassa osassa teksteistä. Neljässä tekstissä painotettiin yksilöllistä opetusta ja ohjausta (A03, B04, B05, B09). Pienet ohjausryhmät mahdollistivat yksilöllistämisen. Toisaalta yksilöllistäminen ilmeni välttämättömänä tilanteissa, joissa kuntoutujat aloittivat kuntoutustoiminnan eri

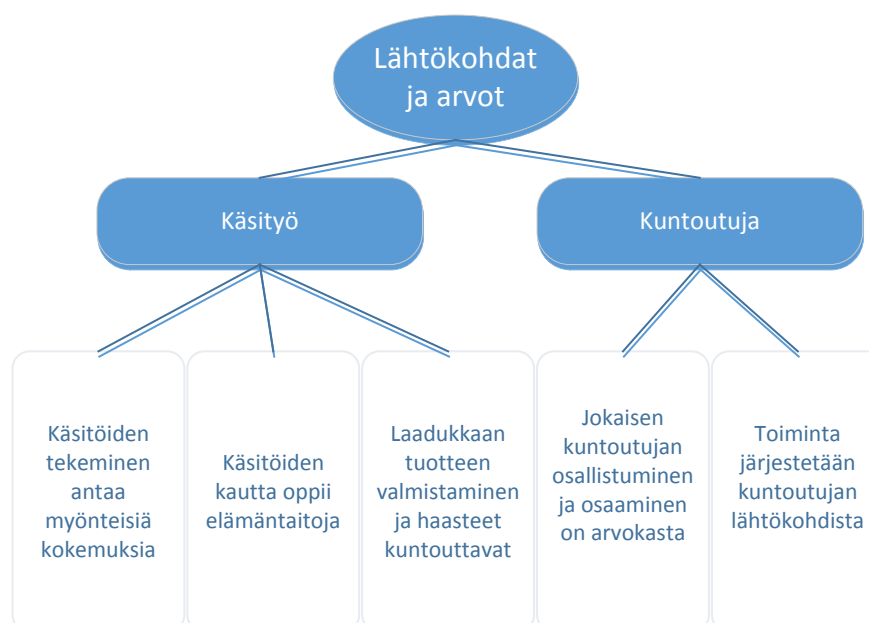
aikoina. Asiakaslähtöisyys otettiin huomioon toiminnan suunnittelussa ja etenemisessä työnteekijöiden voimavarojen mukaan (A06, A09, B04). Myös henkilökohtaisen suunnitelman tekeminen (B01, B05) ja kuntoutuksen alussa kuntoutujan taitojen kartoittaminen ja tavoitteiden asettaminen tukivat asiakaslähtöistä työskentelyä (A02, A04, B07).

”Kuntoutus on toiminnassa etusijalla koko ajan, ja tuotteita valmistuu siihen tahtiin kuin tekijöiden kannalta on mielekästä. Täällä ei kiirehdiä markkinoiden tahdissa.” (B04)

5.1.1 KUNTOUTUKSEN JÄRJESTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT JA ARVOT

Aineistosta nousee esiin teemoja, jotka liittyvät käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan taustalla oleviin lähtökohtiin ja arvoihin. Arvoihin liittyvää keskustelua esiintyy yhteensä 13:ssa tekstissä ja mainintoja esiintyy myös niissä teksteissä, joissa kuntoutustoimintaa ei juurikaan käsitelty. Arvoihin liittyvät maininnat ovat siis laajuudeltaan keskeisiä tämän tutkimuksen kannalta.

Aineiston analysointi osoitti, että toiminnan taustalla olevat arvot perustuvat melko yhtenäiseen arvopohjaan eri toiminnan järjestäjien välillä, vaikka toiminnan järjestämisen painotuksissa ilmeneekin eroja. Nämä teemat jakaantuvat pääpainoiltaan käsityöhön liittyviin teemoihin ja kuntoutujaan liittyviin teemoihin (kts. *Kuva 5*) Käsityöhön liittyvät teemat liittyvät ajatuksiin siitä, että käsitöiden tekeminen antaa myönteisiä kokemuksia, käsitöiden tekemisen kautta oppii elämässä tarvittavia taitoja ja laadukkaan tuotteen valmistaminen ja haasteiden saavuttaminen ovat kuntouttavia. Kuntoutujaan liittyvissä teemoissa toiminta on tarkoitus järjestää kuntoutujan lähtökohdista lähtien ja jokaisen kuntoutujan osallistumista ja osaamista pidetään arvokkaana.

Kuva 5 Käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan lähtökohdat ja arvot

Käsityö

Aineistosta ilmeni kuntoutustoiminnan järjestämisen taustalla oleva ajatus siitä, *että käsitöitä tekemällä saadaan myönteisiä kokemuksia* (N=11), jotka taas ovat tärkeitä kuntoutumisen kannalta (A03, A04, A05, A06, A09, A11, B02, B03, B04, B06, B10). Lähes kaikissa teksteissä ilmeni arvopohjana käsitys siitä, että käsitöiden tekemisestä saa myönteisiä kokemuksia. Käsitöiden tekemisen myönteiset kokemukset ovat nähtävinä kattavasti monessa eri elämänvaiheessa tai elämäntilanteessa oleville kuntoutujille.

Käsityö nähtiin aineiston mukaan tekemisenä, jota tehdään siitä saavan mielihyvän vuoksi. Tällöin tuotos ei ole pääasia vaan käsityö on enemmänkin ilmaisun väline. (A04) Käsitöiden kautta voi kokea yksinkertaisia aistielämyksiä, kun ihmisen muisti ja liikuntakyky on rajoittunut. (A09) Sairaalakoulun oppilailta taitoaineisiin on edelleen motivaatiota ja ne innostavat, vaikka kiinnostus koulunkäyntiä kohtaan on muuten heikentynyt. (B03) Ennen kaikkea, käsitöiden konkreettisuus näyttäytyy olennaisena myönteisten kokemusten tuottajana. Näkyvät työn ja oppimisen tulokset lisäävät myönteisiä kokemuksia, kuten pystyvyyden ja tarpeellisuuden tunnetta.

Käsillä tekeminen palkitsee, sillä työn tulokset ja oman oppimisen voi nähdä nopeasti ja konkreettisesti. Samalla lisääntyy tunne omasta pystyvyydestä ja tarpeellisuudesta, mikä on pitkään työelämästä sivussa olleelle tärkeä kokemus. (B04)

Käsitöiden tekemisellä voi oppia elämäntaitoja (A03, B01, B06, B10). Tällöin käsityö nähtiin välineenä erilaisten taitojen oppimiseen, itseensä tutustumiseen ja kuntoutumiseen. Aineistosta ilmeni, että käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta tarjosi ympäristön, jossa on hyvä tutkia muun muassa omia voimavarojaan, pätevyyttään, keskittymiskykyään ja aloitekykyään. Näistä opituista tiedoista ja taidoista oli merkitystä kuntoutujille arkielämän tilanteista selviytymiseen.

—ammattistarttikoulutuksessa oppiminen tapahtuu tekemisen kautta ja käsityöt ovat erinomainen linkki kaikenlaiseen oppimiseen ja kuntoutumiseen. (B01)

Laadukkaan tuotteen valmistaminen nousi esiin tärkeänä arvona. *Laadukkaan tuotteen valmistaminen ja haasteiden asettaminen kuntouttavat ja motivoivat aineiston mukaan tekemään (A02, A04, B02, B04).* Näkemyksen taustalla on ajatus siitä, että haastavampien tehtävien saaminen parantaa työpanosta. Tekemistä seuraa onnistumisen tunteita ja oppimisen iloa, jotka kannustavat edelleen haastavienkin tehtävien tekemiseen. Laadukkaan tuotteen tekeminen ja sen valmiiksi saaminen nähtiin jo itsessään terveellisenä ja kuntouttavana. Käsitöiden tekemisessä otetaan huomioon kuntoutujan tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja voimavarat.

Työ pyritään pitämään sopivan haastavana. Ei liian helppona, eikä liian vaikeana. Haastavuus motivoi tekemiseen ja pitää toiminnan mielekkäänä. (A02)

Laadukkaan tuotteen tekemiseen liittyi tässä aineistossa pääsääntöisesti myös vaiheittain tekeminen. Laadukkaan tuotteen valmistamisen tärkeys näkyy osittain siinä, että useissa teksteissä ilmeni tarkoitus tuotteiden myymiseen. Hyvän tuotteen valmistaminen ja siitä saatu palaute kannustivat kuntoutujia. Tuotteiden haluttavuuden huomaamisesta seurasi myönteisiä kokemuksia, jolloin tuotteiden myyminen antoi uutta arvoa tuotteen tekijälle.

Tuotteiden tekeminen myytäväksi ja tarpeeseen on olennainen osa kuntoutusta. - Tekijöille on mukavaa ja kannustavaa huomata, että omin käsin tehdyt tuotteet menevät kaupaksi ja ovat haluttuja (B04)

Osassa kuntoutujista käsityötuotteiden myyntiarvon oivaltaminen johti myös ammatillisesti suuntautuviin ajatuksiin. Kuntoutujat pohtivat ammatinvalintojaan ja opiskelupaikkoja uudesta näkökulmasta. Käsitöiden tekeminen huomattiin itseään kiinnostavaksi ja mahdolliseksi elinkeinoksi. Käsitöiden myyminen ja tuotteiden suosio osoittivat kuntoutujille, että heidän tekemänsä tuotteet ovat haluttuja ja menevät kaupaksi. Osalla kuntoutujista tällaiset kokemukset ja uudet ideat johtivat ammattiin suuntaaviin ajatuksiin. Kuntoutustoiminnan tavoitteena voi myös olla ammattitutkinnon suorittaminen.

Kuntoutuja

Kuntoutujaan liittyvät arvot esiintyvät hieman harvemmissa teksteissä. Yhteensä kahdeksan tekstiä kuvaa asiakaslähtöistä näkökulmaa. Teksteissä tuotiin siis esiin hieman enemmän käsityön käyttämiseen liittyviä arvoja kuin kuntoutujan kohtaamiseen liittyviä arvoja. Asiakaslähtöinen näkökulma esiintyy silti vahvana teemana läpi aineiston.

Toiminnan järjestäminen kuntoutujan lähtökohdista heijastelee jokaisesta tekstistä, mutta vain muutamassa aihepiiri tuodaan selkeästi esiin (A02, B03, B04, B06). Toiminta järjestetään kartoittamalla kuntoutujan taidot, mielenkiinnon kohteet ja voimavarat. Toimintaa voidaan järjestää kuntoutujan toimintakyvyn ja kiinnostuksen mukaan, jolloin kuntoutujille annetaan valinnan vapautta tekemisiinsä.

Työntekijät saavat itse vaikuttaa siihen, minkälaisia töitä he minäkin päivänä tekevät. Jokaiselle tekijälle ovat kuitenkin muodostuneet omat selkeät vahvuusalueensa. (A02)

Jokaisen kuntoutujan osallistumisen ja osaamisen arvostus ilmeni monessa tekstissä (A04, A06, A09, B02, B03, B04). Tätä arvostusta ilmeni eri muodoissa. Kuntoutujien lähtötaso otettiin huomioon käsitöiden tekemisessä eikä osallistumiseen edellytetty valmista osaamista. Kuntoutujille opetettiin perustaidot. Toiminnassa keskityttiin esteiden ja rajoitteiden sijaan kekseliäisyyteen ja jokaisen osaa käsitöiden tekemisessä arvostettiin.

Mitään osaamisvaatimuksia tulijoille ei ole, kaikentasoiset tekijät otetaan vastaan ja opastetaan työhön. Koska kuntoutujat tulevat pajoille pitkin vuotta eri aikoihin, on opetus ja ohjaus yksilöllistä. (B04)

Tärkeänä osana toimintaa näkyi jokaisen oman kädenjäljen ja työn arvostaminen. Tätä kuvasi konkreettisesti se, että tuotteita laitettiin esille esimerkiksi näyttelyyn (A02, A09, B02, B03), ne tehtiin omaan käyttöön esimerkiksi oman huoneen sisustukseen (A03, A09, A11, B05, B09) tai niitä myytiin ulkopuolisille (A02, A04, A06, A10, B02, B04, B09). Kannustaminen, jokaisen työn arvostaminen ja töiden huomioiminen näyttäytyivät olennaisena käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa.

Taitoaineissa oppilaat kokevat onnistumisen elämyksiä, kaikkien töitä arvostetaan ja niitä laitetaan esille. Oppilaat saavat pienistäkin töistä ansaitsemaansa huomiota (B03)

5.1.2 KÄSITYÖTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN

Aineistosta voidaan havaita laaja kirjo käsityöprosessin toteuttamismuotoja. Erilaisten lähestymistapojen monipuolisuus muovaa kuvaa käsityötoiminnan toteuttamisen mahdollisuuksista kuntoutujien tarpeet ja toiminnan tavoitteet huomioon ottaen. Käsityötarjonta ilmenee kokonaisuudessaan laajana, vaikka paikallisissa toimintamuodoissa esiintyy suuriakin eroja käsityötarjonnan ja monipuolisten käsityötekniikoiden ja materiaalien suhteen.

Käsityöprosessin kuvaus

Käsityöprosessin toteuttamiseen liittyvät teemat esiintyvät selkeästi aineistossa. 13:ssa tekstissä ilmenee kuvausta käsityöprosessin toteuttamisesta. Käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa ilmenee selkeitä koulukuntaeroja kokonaisen ja ositetun käsityön toimintatapojen suhteen. Pääasiassa aineiston teksteissä kuvattiin pelkästään kokonaista tai ositettua käsityötä. Kuudessa tekstissä tehtiin kokonaista käsityötä (A03, A04, A06, A09, B05, B08). Saman verran toteutettiin ositettua käsityötä (A02, A04, A10, B02, B04, B09). Yhdessä tekstissä kuvattiin molempia tapoja (A04) ja kahdessa tekstissä kerrottiin siitä, miten kaikki kuntoutujat saavat tehdä kaikkea (A06, B04). Käsityöprosessin toteuttamisessa esiintyy kirjoja. Käsittelen seuraavaksi tarkemmin aineistossa ilmeneviä erilaisia toimintatapoja.

Kokonainen käsityö ilmenee aineistossa pääasiassa yksittäisten tuotteiden tekemisenä omiin käyttötarkoituksiin. Töitä ei tehdä mallin mukaan, mutta kokonaisen käsityön tekemiseenkin on tarjolla ohjausta ja ideoita. Kokonaisessa käsityössä tekeminen on usein lähtöisin kuntoutujien omista lähtökohdista ja kiinnostuksen kohteista. Suunnittelu voi liittyä omaan arkeen liittyviin asioihin, kuten omaan asuntoon tai harrastukseen. Henkilökohtaisesti lähellä olevat aiheet ja omaan käyttöön tulevien tuotteiden tekeminen motivoivat, mutta tuotteita suunnitellaan ja valmistetaan myös myymistä varten.

Tunneilla opitaan kaikilla aisteilla: miltä näyttää, tuntuu, kuulostaa, tuoksuu, joskus jopa maistuu. Kokonaisen käsityön merkitys korostuu. Kun oppilas suunnittelee omaa työtään keskustellen, luonnostellen, tunnustellen, päämäärä selkiytyy ja tiedetään, mitä ollaan tekemässä, milloin työ on valmis ja vastaako valmis työ suunnitelmaa, eli onko työssä onnistuttu. Tekstiilityön sisällöt kumpuavat pitkälti lapsen tai nuoren omista intresseistä. Heppaharrastukseen hurautanut oppilas on motivoitunut oppimaan uusia asioita keppihevospöytäprojektin parissa. (B05)

Kuntoutuksen asiakaslähtöisyys ja kuntoutujan itse tekemisen arvostus ilmenee hyvin vanhus-ten toiminnan kuvauksessa. Tekstissä ohjaaja avustaa vanhusta niin, että ohjaaja toimii vanhuk- sen nyökkäysten mukaan, kun vanhus itse ei enää pysty liikuttamaan käsiään ja tai ilmaisemaan

itseään kielellisesti (A09) Tällöinkin taideteos kuvattiin vanhuksen itse suunnittelemana ja toteuttamana, jolloin on mahdollista, että tuotteen valmistaminen on kokonaisen käsityön mukaista.

Jos vanhus on ollut niin huonokuntoinen, että kädet eivät enää liiku, olen tehnyt kollaasin hänen ohjeidensa mukaan. Olen kysynyt, laitetaanko lehtiä tähän vai laitetaanko ne tähän? Sen jälkeen olen odottanut hänen ilmeellään tai eleillään kertovan, mihin lehti asetellaan. Koen, että työt ovat ilman muuta heidän itse tekemiä, minä olen vain apukäsi, joka noudattaa heidän tahtoaan. (A09)

Aineistossa ilmeni paljon ositetun käsityön toimintatapoja. Aineiston esimerkeissä ositettu käsityö ilmeni pääasiassa käsityön tekemisenä vaiheittain, sarjatyönä tai niin, että esimerkiksi suunnitteluvaiheen on toteuttanut joku toinen henkilö. Näitä kaikkia tapoja yhdistää se, että tuotteen valmistukseen osallistuvilta puuttuu ainakin yksi vaihe tuotteen valmistusprosessista. Kuntoutujat saavat valita oman kiinnostuksensa mukaan vaiheen, jota tekevät, ja tätä kautta heille muodostuu vahvuusalueita (B04). Toisaalla ajatuksena on, että jokainen kuntoutuja osaa tuotteen valmistusprosessin jokaisen vaiheen (A06). Toimintamuodoissa, joissa kuntoutujan valittavana on monia pajoja, voidaan tuotteen valmistaminen toteuttaa yhteistyönä eri pajojen välillä (B04).

Pajalla vallitsee ehkä vähän normaalia työpaikkaa leppoisampi ilmapiiri. Kaikki työntekijät tekevät omia hommiaan keskittyneesti ja tyytyväisen oloisina. Pajalla tuotteiden valmistus on jaettu erilaisiin työvaiheisiin niin, että jokaisella on mielekästä ja sopivan haastavaa tekemistä. Pajalaisten työskentely näyttääkin sujuvan jouhevasti, ja kaikki tuntuvat osaavan hommansa. (A02)

Aineistossa esiintyi myös teksti, jossa kuntoutuja osallistuu sarjatyönä tehtävien tuotteiden tekemiseen, vaikka kuntoutujalla olisikin kiinnostusta saman tuotteen kokonaan itse tekemiseen. Tällöin kokonaisen tuotteen valmistamiseen oli mahdollisuus varsinaisen työtoiminnan ulkopuolella jolloin työskentely ei ollut enää sarjatyötä, mutta kuitenkin ositetun käsityön mukaista.

Muutamassa tekstissä ilmeni, että tuotesuunnitteluvaiheessa mukana oli myös kuntoutustoiminnan ulkopuolisia taiteilijoita tai käsityöalan toimijoita (A02, B02, B04, B09), jotka suunnittelivat myyntiin valmistettavat tuotteet yhdessä kuntoutusryhmän kanssa. Näissä ryhmän vahvuuksiksi kuvattiin käsitöiden tekeminen. Kun toimintaa kuvasi vahva pyrkimys käsityöläisyyteen eikä suunnittelu ollut ryhmän vahvuus, ulkopuolinen suunnittelu mahdollisti heille laadukkaan tuotteen valmistamiseen hyvän lähtökohdan (A02, B02).

Työpajojen ohjaajat ovat omien alojensa asiantuntijoita, esimerkiksi muotoilijoita. Ohjaajat vastaavat tuotesuunnittelusta ja tuotteiden rakenteesta sekä työohjeista. lisäksi tehdään suunnittelutyötä esimerkiksi taiteilijoiden ja muotoilualan opiskelijoiden kanssa. Myös kuntoutujat saavat ideoita ja toteuttaa. Usein suunnittelu tapahtuukin materiaalin ohjaamana. Kierrätysmateriaalit kertovat ja ehdottavat, mihin ne soveltuvat. Koska materiaali on vaihtelevaa, myös tuotteet vaihtuvat. Monipuoliset tuotteet ja työtehtävät pitävät työn mielenkiintoisena. (B04)

Käsityötarjonta aineiston toiminnoissa

Käsityötarjonnassa ilmenee vaihtelua eri toimijoiden välillä, vaikka selviä yhtäläisyyksiäkin ilmenee. Neljässä tekstissä kuvattiin tarkemmin pajoja, joita kuntoutustoiminnassa oli mahdollista kokeilla. Erilaisia käsityöpajoja esiintyi pajatoiminnassa vähimmillään kaksi ja enimmillään 13. Toiminnassa käytettyjä käsityötekniikoita kuvattiin laajasti useissa teksteissä. Yhteensä 11:ssä tekstissä kerrottiin käsityötekniikoista, joita kuntoutustoiminnassa käytettiin ja opeteltiin. Aineistossa ilmeni käsityömenetelmien monipuolista ja vaihtelevaa, asiakkaan toimimuksista, tarpeista ja voimavaroista lähtevää käyttöä. Toiminnassa hyödynnetään niin aistielämyksiin painottuvia tekniikoita (A09, B05) kuin käsityötuotteisiin ja -tekniikoihin painottuvia tekniikoita.

Työntekijät saavat itse vaikuttaa siihen, minkälaisia töitä he minäkin päivänä tekevät. Jokaiselle tekijälle ovat kuitenkin muodostuneet omat selkeät vahvuusalueensa (A02)

Teksteissä toistui ompelu (A04, B01, B03, B08), kankaankudonta (A02, A03, B08) ja -painanta (B01, B08), neulonta (B01, B03), puutyöt ((B01, B03), huovutus (A03, B01), kirjansidonta (A04, B01), korujen tekeminen (A03, B01, B08) ja tuunaaminen (A03, B08). Lisäksi teksteissä ilmeni useita muita käsityötekniikoita, kuten huonekalujen verhoilu, kirjonta, lasityöt, kipsi- ja punontatyöt ja savityöt. Yhdessä tekstissä tuotiin myös erikseen esiin kokeilulliset ja kokemukselliset tekniikat (A02).

Myyntituotteiden lisäksi pajalla irrotellaan kokeilullisten ja kokemuksellisten tekniikoiden parissa. Kokeilutekniikat voivat olla ihan mitä tahansa maan ja taivaan välillä. Esimerkiksi nyt pajalla valmistuu kuurosokelle suunnatun aistimaton ensimmäinen versio, johon kokeillaan kangaspuissa kutomalla erilaisia nukitus- ja kudontatekniikoita. (A02)

Käsityötoiminnan toteuttamista toisaalta rajoittaa heikot resurssit (B03), toisaalta mahdollistaa rajattomat luonnon antamat materiaalit (A09) tai ammattilaistasoiset työvälineet ja -tilat (A04).

Aineiston mukaan eri kuntoutusryhmien välillä saattaa olla hyvin suuret erot työvälineiden ja työtilojen välillä. Kierrätysmateriaalit (B05, B06) ja luonnonmateriaalit (B02) esiintyivät vahvasti arvopohjaisena valintana, samoin kuin toisaalla perustarvikkeiden ja välineiden toimivuuteen, kestävyYTEEN ja käytettävyyteen panostaminen (B05). Teksteissä kuvattiin myös oppimisympäristön houkuttelevuuteen ja valoisuuteen liittyviä pohdintoja (B08).

5.1.3 KÄSITYÖPAINOTTEISEN KUNTOUTUSTOIMINNAN HAASTEET

Käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa esiintyy kuntoutujan ja opettajan tai ohjaajan näkökulmasta hyvin erilaisia haasteita. Kuntoutujien elämäntilanteet voivat olla haastavia toimintaan osallistumisen ja sitoutumisen kannalta (A03). Kuntoutujat saattavat kokea osaamattomuutta (A04, B06) henkisten esteiden ja huonon itsetunnon takia tai heillä oli erilaisia yksilöllisiä haasteita, kuten lääkityksen tuomia sivuoireita, jotka loivat uudenlaisia lähtökohtia toimimiselle (B05, B07, A09).

Opettajalle osallistujien nopea vaihtelevuus, eri aikoihin toiminnan aloittaminen ja toiminnan keskeyttäminen eri syistä ilmenee vaativana (A05, B01, B03). Tällöin toiminnan on pakko olla yksilöllistä. Yksilöllistäminen ja ideointi erityisesti nuorten parissa vaativat opettajalta paneutumista (B05, B10). Myös osallistujien vaatimaton lähtötaso on huomioitava opetuksessa (A04). Oppimisympäristöt eivät välttämättä tue kaikkien osallistujien tasapuolista huomioon ottamista (A04, B03).

Haastavinta työssäni erityisoppilaitoksessa on yksilöllistäminen. Jokaisen oppilaan lukuvuositarvitteet on mietittävä yksilöllisesti ja tavoitteita täydennetään ja tarkistellaan lukuvuoden edetessä. Myös tuntityöskentely vaatii jatkuvaa yksilöllistämistä ja eriyttämistä. Toinen ompelee huovan, toinen liimaa sen. Toinen jakkaa keskittyä 15 minuuttia, toinen koko tunnin. Toinen äänitelee koko ajan koväänisesti, toinen ei aistiyliherkkyytensä vuoksi siedä kovia ääniä. (B05)

Aineistossa on mukana muutamia tekstejä, joissa kuntoutustoimintaa ei kuvata, mutta teksteissä keskustellaan käsityön merkityksistä kuntoutuksessa. Näistä teksteistä nousee esiin huoli siitä, että vaikka käsityöiden merkitys terveyden edistäjänä on tutkittu ja tunnustettu, sitä ei välttämättä osata käyttää terveydenhuollossa (A01). Toisaalta aineistossa nousi esiin, että muun muassa käsityöhön ja kuntoutukseen liittyvä tutkimus on vasta alussa (A07). Kritiikki kohdistuu myös kuntoutuksen järjestelmään. Tekstissä ilmaistiin huoli ajallisesti lyhyeksi jäävien työtoiminnan pidempiaikaisista tavoitteista ja toimintaan pääsemisen perusteista. (A12) Käsityö nähdään tärkeänä vaihtoehtona työttömyyden vähentämiseen (A08).

Käsi- ja taideteollisuusosalalla ei ole tarjota ylen määrin työpaikkoja, mutta alalla on tarjota onnistumisen ja osallisuuden tunteita. – Iso kysymys onkin, millä tavalla viranomaiset suhtautuvat asiaan? Siivotaanko lyhytkestoisella työkokkeiluilla ainoastaan tilastoja vai lähdetäänkö rakentamaan tavoitteellisempaa ratkaisua esimerkiksi käsityön keinoin? (A12)

5.2 KÄSITYÖPAINOTTEISEN KUNTOUTUSTOIMINNAN TAVOITTEET

Aineistosta voidaan havaita, että käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan tavoitteet ovat kolmessa tasossa. Toiminnan tavoitteet käsittävät kuntoutujan, kuntoutujan elämänpiirin ja kuntoutujan tulevaisuuden. Tavoitteita yhdistää pyrkimys toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen ja elämänhallinnan paranemiseen. Teemoja käsitellään kymmenessä tekstissä, jotka ovat pääasiassa Tekstiiliopettaja-lehdistä. Sen sijaan kuntoutumiseen viittaavia tekstejä oli paljon myös Taito-lehdessä. Tästä huolimatta kuntoutuksen tavoitteet ja kuntoutumisen teemat ilmenevät hyvin yhtenäisinä koko aineistossa.

5.2.1 KUNTOUTUSTOIMINNAN TAVOITTEIDEN KOLMIPORTAINEN JAKAUTUMINEN

Käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan tavoitteet ilmenevät aineistossa kolmiportaisena. Voidaan havaita, että tavoitteet liittyvät kuntoutujaan itseensä, kuntoutujan elämänpiiriin (sisältää eri elämäntilanteessa elävien kodin, koulun, työpaikan ym. liittyvät tehtävät, taidot ja suhteet) ja kuntoutujan tulevaisuuteen. Tavoitteet kohdistuvat kuntoutujan elämän eri osa-alueille eri elämäntilanteista huolimatta. Nämä tavoitteet ovat henkilökohtaisen hyvinvoinnin ja kasvun tavoitteet, arjen osallisuuden ja arjen taitojen tavoitteet sekä ammattiin suuntaamisen tavoitteet, joiden sisältöjä on eriteltyä seuraavassa taulukossa (Taulukko 3).

Taulukko 3 Käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan tavoitteet

Kuntoutuja	Henkilökohtainen kasvu ja hyvinvointi <ul style="list-style-type: none"> ▪ identiteetti ▪ minäkuva ▪ omiin kykyihin ja vahvuuksiin tutustuminen ▪ henkilökohtainen hyvinvointi
Kuntoutujan elämämpiiri	Arjen osallisuus ja arjen taidot <ul style="list-style-type: none"> ▪ arjessa jaksaminen ▪ koulumotivaatio ▪ säännöllisyys ▪ mielekäs toiminta ▪ työelämässä vaadittavat taidot: työelämän rytmi ja säännöt, työyhteisössä toimiminen
Kuntoutujan tulevaisuus	Ammattiin suuntaaminen <ul style="list-style-type: none"> ▪ työllistyminen ▪ kouluttautuminen ▪ käsityöläisidentiteetin vahvistaminen ▪ aktivoiminen toimintoihin

Henkilökohtainen kasvu ja hyvinvointi

Ensimmäinen tavoite liittyy kuntoutujaan itseensä. Henkilökohtaisen kasvun ja hyvinvoinnin tavoitteeseen liittyy itsensä tunteminen, omien ominaisuuksien ja vahvuuksien tunnistaminen ja uusien ominaisuuksien oppiminen. Toiminnan tavoitteena on henkilökohtaisen identiteetin vahvistaminen ja oman minäkuvan tukeminen.

Keskeisenä tavoitteena on myös työntekijöiden henkilökohtaisen identiteetin vahvistaminen ja oman minäkuvan tukeminen. (A02)

Arjen osallisuus ja arjen taidot

Toinen tavoite liittyy kuntoutujan elämämpiiriin. Arjen osallisuuden ja arjen taitojen tavoitteet liittyvät pitkälti arjen sisältöön ja mielekkyyteen, osallisuuteen ja yleisiin työelämän taitoihin liittyviin teemoihin. Nämä liittyvät nykytilanteen ylläpitämiseen tai muuttamiseen. Esimerkiksi

lapsen kohdalla tavoitteena on, että muuttunut elämäntilanne ei aiheuta syrjäytymistä arjessa tai koulussa (B03). Toisaalta työttömillä tavoitteet liittyvät työelämässä toimimiseen ja nykyisen osallistumisen muuttumiseen. Toiveena on, että osallistujalla olisi mielekästä tekemistä, että toiminnan kautta osallistujalle muodostuisi säännöllinen rytmi ja että osallistuja oppisi työelämän sääntöjä, taitoja ja työyhteisössä toimimista.

Sairaalakoulusta oppilas saa elämän eväitä ja itsetuntoa. Yleistä koulumotivaatiota pyritään kohottamaan ja syrjäytymistä estämään. Pitkänkin hoitajakson aikana koulua käydään oppilaan jaksamisen mukaan. -Koulunkäynnistä tehdään turvallista jokaiselle oppilaalle. Koulu pitää myös elämän arjessa kiinni ja auttaa jaksamaan sairauden kanssa. (B03)

Ammattiin suuntaaminen

Kolmas tavoite liittyy kuntoutujan tulevaisuuteen. Ammattiin suuntaamisen tavoitteena voi olla kuntoutujaryhmästä riippuen aktiivisuuteen ohjaaminen, työllistyminen, kouluttautuminen tai jo valmiiksi ammattimaisessa tilanteessa toimiminen ja sen kehittäminen. Jälkimmäistä kohtaa kuvaa kehitysvammaisten työtoimintaa, jonka näkemyksen mukaan laadukkaan tuotteen valmistaminen kuntouttaa. Kuntoutujia kutsutaan työntekijöiksi ja he mieltävät itsensä käsityöläisiksi. Kuulumista käsityöalan ammattilaisten genreen tuetaan monin eri tavoin. (A02)

Pajalaiset käyvät usein tutustumassa erilaisiin alan kohteisiin, mutta pajalla käy myös vierailijoita. Ovatpahan pajan työntekijät päässeet esittelemään painokarusellin käyttöä artesaaniopiskelijoillekin. Pajalla käy myös silloin tällöin koululaisryhmiä pajalaisten ohjattavana. (A02)

Selkeänä teemana teksteissä kulkee kuntoutustoiminnan pääajatus, kuntoutuminen, jota käsityöiden tekemisellä tuetaan. Kuntoutumisen tavoitteet ilmenevät toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen ja elämäntilanteen paranemisena. Mielekäs ja motivoiva tekeminen asiakkaan voimavarojen mukaan edistää kuntoutumista samoin kuin tuotteen valmistaminen, sillä tuotteen myyminen tai valmiin työn näkeminen motivoi ja tukee kuntoutumista.

5.2.2 TOIMINNAN TAVOITTEET ERI KUNTOUTUJARYHMILLÄ

Aineiston tekstit liittyvät erilaisiin kuntoutujaryhmiin (kts. Liite 1, Liite 2 ja Taulukko 4). Kolme tekstiä liittyy lapsiin, kaksi tekstiä mielenterveyskuntoutujiin, seitsemän tekstiä työttömien ja työttömien nuorten työtoimintaan, kaksi tekstiä vankien työtoimintaan tai opiskeluun ja kaksi tekstiä kehitysvammaisten työtoimintaan ja yksi teksti kuurojen ja kuurosokeiden työtoimintaan. Vanhuksiin liittyvissä teksteissä ei ole pohdittu kuntoutuksen tavoitteita. Tästä ja-

ottelusta voidaan huomata, että työttömien, vankien, kehitysvammaisten ja vammaisten kuntoutus on työtoimintaa. Lisäksi kuurojen ja kuurosokeiden kuntoutustoiminta on työtoimintaa, mutta tekstissä ei viitattu tavoitteisiin. Työhön liittyvät tavoitteet korostuvat tässä aineistossa. Mielenterveyskuntoutujien kuntoutus tämän tutkimuksen yhteydessä oli kurssimuotoista ja lasten kuntoutus liittyi koulunkäyntiin yhtä tekstiä lukuun ottamatta, jossa lapselle järjestettiin sairaalassa viriketoimintaa.

Joissakin teksteissä toiminnan tavoitteet liittyivät selkeästi kaikkiin tavoitteiden osa-alueisiin. Toisissa teksteissä ilmeni yhden tai kahden osa-alueen painotusta. Toisaalta hyvin monissa teksteissä ei puhuttu tavoitteista lainkaan, joten on tärkeä muistaa, että havainnot perustuvat vain käyttämäni dokumentaariseen aineistoon. Tärkeää useimmissa teksteissä oli se, että toiminta on työntekijöille mielekästä. Tällä tavalla ajateltiin päästävän tavoitteisiin.

Tavoitteena on edistää asiakkaiden työllistymistä. Kuntoutumista tuetaan mielekällä ja motivoivalla työtoiminnalla. Ja mielekäs työ, sehän on tietenkin käsillä tekemistä. (B04)

Yhteistyö alueellisen työväenopiston kanssa on alkanut 1980-luvulla. Sen tarkoituksena on tukea potilaina olevia ihmisiä löytämään asuinalueensa palveluita oman kuntoutumisensa tueksi. Tavoitteena on tarjota mielekästä toimintaa aidoissa oppimisympäristöissä ja mahdollistaa säännöllinen kotoa lähteminen. (B06)

Taulukko 4 Käsiyöpainotteisen kuntoutustoiminnan tavoitteiden jakautuminen kuntoutujaryhmiin

Kuntoutuja	Henkilökohtainen kasvu ja hyvinvointi <ul style="list-style-type: none"> ▪ identiteetti ▪ minäkuva ▪ omiin kykyihin ja vahvuuksiin tutustuminen ▪ henkilökohtainen hyvinvointi 	mielenterveyskuntoutajat työttömät kehitysvammaiset
Kuntoutujan elämämpiiri	Arjen osallisuus ja arjen taidot <ul style="list-style-type: none"> ▪ arjessa jaksaminen ▪ koulumotivaatio ▪ säännöllisyys ▪ mielekäs toiminta ▪ työelämässä vaadittavat taidot: työelämän rytmi ja säännöt, työyhteisössä toimiminen 	mielenterveyskuntoutajat työttömät vangit lapset
Kuntoutujan tulevaisuus	Ammattiin suuntaaminen <ul style="list-style-type: none"> ▪ työllistyminen ▪ kouluttautuminen ▪ käsityöläisidentiteetin vahvistaminen ▪ aktivoiminen toimintoihin 	mielenterveyskuntoutajat työttömät kehitysvammaiset

Mielenterveyskuntoutujien kuntoutuksessa ja työttömien työtoiminnassa tavoitteet kattoivat kaikki kolme osa-aluetta korostaen arjen osallisuutta ja arjen taitoja sekä ammattiin suuntaamista. Kehitysvammaisilla kuntoutujilla henkilökohtainen kasvu ja hyvinvointi sekä ammattiin suuntaaminen esiintyivät tavoitteina. Vankien kuntoutuksessa korostuu arjen osallisuus ja arjen taidot. Lapsilla tavoitteet liittyivät arjen osallisuuden ja arjen taitojen tavoitteisiin.

Arjen osallisuuden ja arjen taitojen tavoitteet liittyvät työelämän, koulun ja arjen toimimiseen. Kuntoutuksessa opetellaan toimijana aktivoitumista, kotoa lähtemistä, arjessa jaksamista ja selviytymistä. Tärkeänä tavoitteena esiintyy mielekkään tekemisen tärkeys. Näitä tavoitteita esiintyy vankien koulutuksessa, sairaalakoulun toiminnassa ja mielenterveyspotilaiden kursseilla

(B01, B03, B06). Lisäksi työtoiminnan tavoitteisiin kuuluu vielä laajemmin työelämään liittyviä tavoitteita, kuten työelämän rytmin, sääntöjen, taitojen ja työyhteisössä toimimisen tavoitteita (B04, B08, B09).

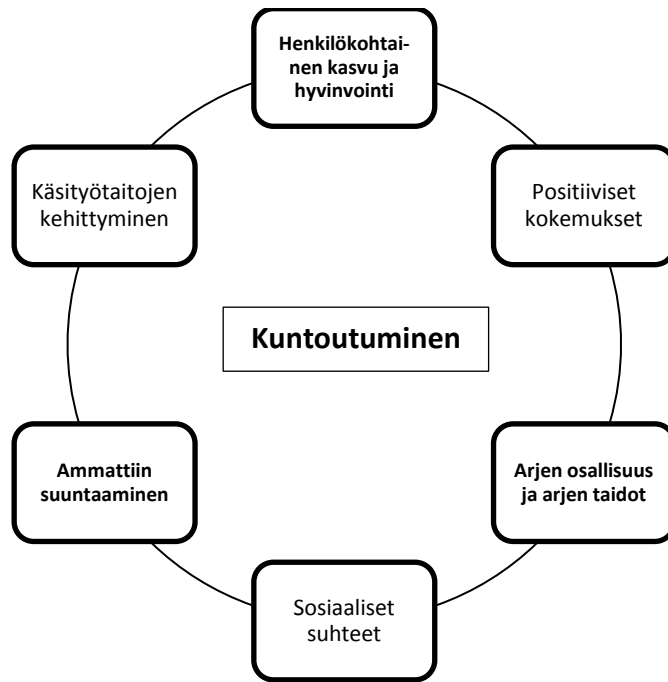
Tavoitteena on oppia kuntoutusjakson aikana työelämän rytmiä, sääntöjä ja elämänhallintaa. Kädentaitojen opetus ei siis ole – verstaiden päätavoite, vaan käsin tekemisellä tuetaan kuntoutusta. (B04)

Yhteistyö alueellisen työväenopiston kanssa on alkanut 1980-luvulla. Sen tarkoituksena on tukea potilaina olevia ihmisiä löytämään asuinalueensa palveluita oman kuntoutumisensa tueksi. Tavoitteena on tarjota mielekästä toimintaa aidoissa oppimisympäristöissä ja mahdollistaa säännöllinen kotoa lähteminen. (B06)

5.3 KUNTOUTUMINEN KÄSITYÖPAINOTTEISESSA KUNTOUTUSTOIMINNASSA

Aineistosta ilmeni kuntoutumisen teemoja, joita käsitellen tässä luvussa. Kuntoutumista käsitteleviä tekstejä on aineistossa 14 (A02, A03, A04, A05, A06, A11, A13, B01, B02, B03, B04, B06, B09, B10) kappaletta. Neljä kuntoutustoimintaa kuvaavaa tekstiä jättää käsittelemättä aihepiiriä (A09, B05, B07, B08). Kuntoutumisen teemat näyttävät mukailevan johdonmukaisesti kuntoutustoiminnan tavoitteita. Tavoitteita nostivat esiin kuntoutustoiminnan järjestäjät, kuten käsityöopettajat ja toimintaterapeutit. Kuntoutumisen teemoja puolestaan käsittelevät niin kuntoutuksen järjestäjät kuin kuntoutustoimintaan osallistuvat.

Aineistosta nousi esiin kuusi teemaa, jotka liittyivät kuntoutumisen ilmenemiseen. Henkilökohtainen kasvu ja hyvinvointi, arjen osallisuus ja arjen taidot ja ammattiin suuntaaminen ovat teemoiltaan saman sävyisiä kuin edellisessä luvussa käsitellyt kuntoutustoiminnan tavoitteet. Kuntoutuminen ilmeni näiden kolmen alueen lisäksi myös kolmessa muussa alueessa. Näitä ovat sosiaalisten suhteiden ja taitojen kehittyminen, positiiviset kokemukset ja käsityötaitojen kehittyminen. Nämä uudet teemat ovat osittain päällekkäisiä henkilökohtaisen kasvun ja hyvinvoinnin, arjen osallisuuden ja arjen taitojen sekä ammattiin suuntaamisen kanssa. Uudet teemat näyttäytyivät aineistossa olennaisena kuntoutumisen ilmenemismuotoja, jolloin nämä alueet nousivat erillisiksi teemoiksi. Osassa teemoista käsityö ilmenee itseisarvona, toisissa välinearvona. Seuraavassa kuvassa on jaoteltuna kuntoutumisen teemat käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa (Kuva 6).

Kuva 6 Kuntoutuminen käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa

Osa-alueet painottuvat selkeästi tiettyihin kuntoutujaryhmiin, mutta keskityn kuvaamaan teemojen sisältöjä. Näyttää siltä, että käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa käsitöiden tekemisen kautta voi kehittyä erilaisia elämäntaitoja ja käsityötaitoja, mutta esimerkiksi jo pelkästään säännöllinen tuleminen kurssille on kuntouttavaa.

Henkilökohtainen kasvu ja hyvinvointi

Henkilökohtainen kasvu ja hyvinvointi näkyivät neljässä tekstissä (A03, A13, B06, B10). Tässä aineistossa aihepiiri kosketti työttömiä ja mielenterveyskuntoutujia. Toiminta on antanut itsetuntoa ja rohkaissut kokeilemaan uutta (A03) ja auttanut ymmärtämään omaa tapaa toimia (B06). Kuntoutus on myös antanut mahdollisuuden tutustua omaan persoonaan ja elämänkaareen (B10).

Aluksi häiritsi, kun en heti osannut ryhtyä työn toimeen, vaan tuli ”jumitusvaihe”. Kurssin edetessä olen oppinut hyväksymään jumittamisen: se on minun tyylini tehdä käsitöitä. (B10)

Arjen osallisuus ja arjen taidot

Arjen osallisuus ja arjen taidot ilmenivät viidessä tekstissä (A03, A04, A11, B01, B06). Kuntoutajat kertoivat päivänsä sisällön olevan mielekästä ja mielenkiintoista (A03, A11, B01). Osalla arki olisi muuten ollut pitkäväteistä eikä tekemistä olisi ollut. Teksteissä nousi tärkeäksi asiaksi myös se, että kuntoutujalla oli paikka, minne mennä (A11). Säännöllinen rytmi piristi ja aika kului joutuisasti kuntoutustoiminnassa (A03, A11). Käsitöiden kautta sai taitoja, joiden

avulla valintojen tekeminen kurssin ulkopuolella ja toimintaan ryhtyminen myös kotona helppoutuivat (B06).

Onnistumisen kokemukset itseä kiinnostavissa toiminnoissa motivoivat ja tukevat valintojen tekemisessä myös kurssin ulkopuolella. Kurssien avulla opiskelijat ovat elvyttäneet vanhoja taitojaan ja uskaltaneet oppimaan uutta. (B06)

Aluksi kurssipäivien jälkeen väsytti. - Nyt säännöllisyyteen on tottunut. Mieltäni piristää, kun on säännöllinen rytmi ja joka päivä on jotain tekemistä. Enemmänkin pula on vapaa-ajasta (A03)

Työ on paras tapa lusia. Aika kuluu hyvin, päivissä on rytmiä ja samalla oppii uutta ja pääsee näkemään työnsä tulokset (A04)

Ammattiin suuntaaminen

Ammattiin suuntaaminen on teema, johon liittyy vahvasti käsitöiden itsessään tekemisen merkitys. Teema on myös vahvimmin esillä tekstien joukossa. Tekstejä on 9 koko 14:ta kuntoutumista käsittelevien tekstien joukossa (A02, A03, A04, A06, A11, A13, B02, B06, B09). Teksteissä ilmenee kaksi tyyppiä. Ensimmäisessä tyypissä kuntoutuksessa saavutetaan ammatti, tai kuntoutustoiminta mielletään ammattina (ammattiin kouluttautuminen, pajatoiminta, kuntoutujasta kuntouttajaksi). Toisessa tyypissä kuntoutusjakso on herättänyt uusia ajatuksia uuteen tai omaan ammattiin. Näitä tekstejä yhdistää ammattimaisen suhteen kehittyminen käsitöihin ja suurimmalla osalla ajatukset liittyvät nimenomaan käsityöalan parissa jatkamiseen. Näissä teksteissä kuntoutuminen ilmenee käsityötoiminnan jatkumisena mahdollisesti kuntoutujan ammatinvalintaan.

Ammattiin suuntaamisen ensimmäisessä tyypissä kuntoutuksen aikana on saavutettu ammatillinen identiteetti. Kuntoutus tarjosi ammattitutkinnon, työpaikan tai kuntoutustoiminta on kuntoutujille ammatti. Vankilan ammattistarttikoulutus tarjosi vangille mahdollisuuden opiskella vankeusaikana itselleen puusepän perustutkinnon (A04). Yhdessä tekstissä käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa olevalle kuntoutujalle tarjoutui työpaikka kuntouttajana samassa paikassa, missä hän itse oli kuntoutumassa (A13). Kehitysvammaisten ja kuurosokeiden työtoiminnassa pyrittiin käsityöläisyyteen ja ammatilliseen tasavertaisuuteen. Kuntoutukseen osallistujia kutsutaan tekstissä työntekijöiksi ja käsityöläisiksi (A02, B02, A06).

Sampolassa entisöintityötä tekevä (nimi poistettu) tuntee tekevänsä unelmatyötä vanhojen huonekalujen kanssa. (A06)

Ammattiin suuntaamisen toisessa tyypissä kuntoutus herätti ideoita ja valmiuksia ammattiin suuntautumiseen. Kuntoutuksessa valmistetut tuotteet ovat antaneet ideoita alan jatkamiseen kuntoutuksen jälkeen (A11, B06). Kuntoutuksesta on hakeuduttu koulutukseen muun muassa käsityöaloille tai mietitty kouluttautumismahdollisuuksia (A03, B09).

Täällä on saanut paljon uusia ideoita! Olen myös huomannut, että kierrätystuotteet ovat myyviä, joten ehkä tällä voisi saada elantoakin aikaiseksi. (B06)

Positiivisten kokemusten saaminen

Suoraan käsitöihin liittyvä kuntoutumisen tema on positiivisten kokemusten saaminen (A02, A05, A06, B02, B03, B04, B06). Ilon, onnen, onnistumisen ja osaamisen kokemukset paistavat aineistosta läpi (A05, B02, B03, B04, B06). Tekemisen ilon ja onnistumisen tunteiden lisäksi kuntoutujat saivat kokea tekemänsä työn arvokkaana ja mielekkäänä (B04). Positiivisten kokemusten temasta voi nähdä mielekkään tekemisen merkityksen kuntoutujan elämässä.

Tämä on parasta mitä minulle on tapahtunut, heti miehen ja lapsien jälkeen! (B06)

Työn tulokset ilahduttavat ja hämmästyttävät, niin laadulla kuin kekseliäisyydelläkin. (B04)

Sosiaaliset suhteet

Sosiaaliset suhteet (A03, A11, B01, B04, B06) ilmenee kuntoutujille ryhmään kuulumisena (B06), uusina ihmissuhteina (A03, A11, B04, B06) ja keskusteluina ohjaajan kanssa (A03, B01). Opettajalle ja ohjaajalle puhuminen arveltiin ja koettiin olevan helppoa muiden aikuisten ihmissuhteiden rinnalla. Sosiaalisia suhteita ei tullut ilmi tavoitteissa, mutta kuntoutujat osoittivat aiheen olevan tärkeässä osassa heidän kuntoutumisessaan. Kuntoutujat kokivat tärkeänä muiden ihmisten tapaamisen ja ryhmään kuulumisen (A11, B06). Toiminta ryhmissä avasi mahdollisuuden esimerkiksi toimia uusissa rooleissa (B06). Vangeille käsitöiden lomassa oli tärkeää keskustelu opettajien kanssa, minkä he kokivat erilaisena kuin vartijoille ja virkamiehille puhumisen (B01).

Kyllä tämä on lisännyt hyvinvointiani. Tärkeää on myös kuulua johonkin ryhmään, eikä vain tehdä jotakin yksikseen kotona. (B06)

Kurssille osallistuneet kertovat, että kurssin myötä toimintaan ryhtyminen on helppoa myös kotona. Opiskelijat ovat löytäneet itselleen uusia rooleja, ihmissuhteita ja toimintaympäristöjä. (B06)

Käsityötaitojen kehittyminen

Pienen ryhmä kuntoutumisen ilmenemisestä on käsityötaitojen kehittyminen (A03, A04, B06). Tässä aineistossa aihepiiri kosketti työttömiä, mielenterveyskuntoutujia ja vankeja. Käsityötaitoja on harjoitettu kaikissa tekstien toimipaikoissa, mutta kolmessa tekstissä uuden oppiminen on myös nostettu esille. Osalle kuntoutujista käsityötekniikoiden oppiminen oli vanhan muistelua (B06). Jo valmiiksi käsitöitä tehneet saivat uusia ideoita ja oppivat uusia tekniikoita (A03, B06). Vanki, joka ei olisi ikinä uskonut tekevänsä ruusumaalauksen kaltaista työtä, opetteli joutoaikoinaan tekniikan kaverin opastuksella (A04).

Kurssilla oppi uusia tekniikoita ja sai monenlaisia ideoita. Mahdollisuuksia on, kun vain alkaa tehdä, hän sanoi. (A03)

Kuten luvusta 5.2 huomasit, on kuntoutustoiminnalle asetettu tavoitteita, jotka liittyvät kuntoutujan itseen, kuntoutujan elämäpiiriin ja kuntoutujan tulevaisuuteen. Näiden tavoitteiden toteutuminen ilmenee yhtä monipuolisena ja kattavana, mutta edellisestä poiketen ne ovat enemmän päällekkäisiä. Ammattiin suuntaaminen ja positiivisten kokemusten saaminen korostuvat tärkeimmiksi kuntoutumisen ilmenemismuodoiksi. Kuntoutuminen koskettaa käsityöpainotteisessa kuntoutustoiminnassa kuntoutujan tarpeita ja hänen osallistumistaan yhteiskuntaan kokonaisvaltaisesti.

5.4 TULOSTEN TARKASTELU

Aineistosta käy ilmi, että käsityöllä on kuntoutuksessa tärkeä rooli kuntoutujalle, kun toiminta on tälle mielekästä. Käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan kautta kuntoutujat saavat elämäntaitojaan tukevia taitoja ja kokemuksia. Käsityö on sekä väline kuntoutumiseen, että itsessään kuntouttavaa tekemistä. Onnistumisen kokemukset ja haluttavan tuotteen valmistaminen on kuntouttavaa. Toiminta auttaa tämän hetken arjen järjestymisestä säännölliseksi ja mielekkääksi. Toisaalta toiminta ohjaa myös tulevaisuuden näkökulmia. Pääpaino näiden ajatusten välillä vaihtelee eri organisaatioissa, mutta pääasiassa näyttää siltä, että päämäärät ovat osittain päällekkäisiä.

Käsityötoiminnan taustalla olevat arvot liittyvät asiakaslähtöiseen näkökulmaan ja käsitöiden tekemiseen. Käsitöiden merkitys kuntoutumiselle ilmenee toiminnan järjestäjien näkökulmasta ajatuksena, jossa käsityö tarjoaa myönteisiä kokemuksia ja elämäntaitojen oppimista. Olennaisena teemana esiintyy toiminnan järjestäminen kuntoutujan lähtökohdista käsin ja jokaisen kun-

toutujan osallistumisen ja osaamisen arvostaminen. Käsiyöprosessit ilmenevät erilaisina ryhmistä ja toiminnan arvoista ja tavoitteista riippuen. Esimerkiksi teksteissä, joissa painotetaan tuotteen laadun merkitystä, tuote valmistettiin myyntiin vaiheittain toteutettuna käsiyöprosessina.

Käsiyöpainotteinen kuntoutustoiminta on moniammatillista ja siihen liittyy monia eri järjestäjätahoja. Toimintaan voi osallistua myös ulkopuolisia toimijoita, jolloin yhteistyö kuntoutujaryhmien kanssa tukee kuntoutujien omaa osaamista ja asettumista käsiyöalan toimijoihin. Tuotteiden tekeminen itselle, näytteille asettaminen tai myyntiin tekeminen tukevat kuntoutumista itse tekemän työn arvostuksen saannin kautta.

Kuntoutumisen tavoitteet käsittelevät kuntoutujaa itseään, kuntoutujan elämänpiiriä ja kuntoutujan tulevaisuutta. Henkilökohtaisen kasvun ja hyvinvoinnin tavoitteet liittyvät kuntoutujaan itseän. Tällaiset tavoitteet voivat liittyä minäkuvan muodostumiseen, omiin kykyihin ja vahvuuksiin tutustumiseen ja itsetunnon kehittymiseen. Arjen osallisuus ja arjen taidot liittyvät kuntoutujaa ympäröivään elämään esimerkiksi kotona, töissä, harrastuksissa ja ystävien kanssa. Ammattiin suuntaaminen käsittelee kuntoutujan tulevaisuutta. Tällöin tavoitteena on opiskelupaikan tai työn hankkiminen tai jo olemassa olevan toiminnan jatkaminen. Näiden osa-alueiden painottumisissa voi huomata eroja eri kuntoutujaryhmien välillä.

Tavoitteet ilmenevät tarkoituksena säilyttää kuntoutujan muuttuneessa elämäntilanteessa mahdollisimman muuttumattomana kuntoutujan arkea koskettavat toiminnot. Toisaalta tavoitteena on muuttaa nykyinen tilanne niin että tulevaisuudessa olisi mahdollista toimia itsenäisesti aktiivisena toimijana ympäristössään, siirtyä työelämään tai opintoihin. Toisaalta tavoitteena on järjestää kuntoutujalle mielekästä tekemistä, jonka jatkuminen on todennäköistä sellaisenaan myös jatkossa. Mielekkään tekemisen tarjoaminen kuntoutujille korostuu kaikissa tavoitteissa.

Kuntoutuminen ilmenee henkilökohtaisena kasvuna, hyvinvoinnin lisääntymisenä, arjen osallisuutena ja arjen taitoina, ammattiin suuntaamisena, positiivisina kokemuksina, sosiaalisina suhteina ja käsiyötaitojen kehittymisenä, joista ammattiin suuntaaminen ja positiivisten kokemusten saaminen esiintyvät aineistossa vahvimpana. Kuntoutuminen ilmenee kuntoutustoiminnan tavoitteita rikkaampana. Positiiviset kokemukset nousivat aineistossa omaksi vahvaksi tekemäksi. Vaikka tavoitteissa ei nosteta sosiaalisten suhteiden merkitystä erityisesti esiin, niin kuntoutujille sosiaaliset suhteet ovat osoittautuneet kuntoutumisen kannalta tärkeäksi. Toiminnan tavoitteiden kuvailussa ei myöskään nouse esiin käsiyötaitojen kehittymiseen liittyviä tavoitteita, mutta käsiyötaitojen kehittyminen ilmenee aineiston mukaan kuntouttavana.

Näyttää siltä, että käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta koskettaa kuntoutujan tarpeita kokonaisvaltaisesti. Kuntoutuminen tapahtuu kuntoutujaan, kuntoutujan elämänpiiriin ja kuntoutujan tulevaisuuteen liittyvissä ilmiöissä. Kuntoutuminen ilmenee tiedollisina, taidollisina ja kokemuksellisina muutoksina kuntoutujan arjessa, sosiaalisissa suhteissa ja tulevaisuutta rakentavissa ajatuksissa ja toiminnoissa kasvattaen henkistä pääomaa ja hyvinvointia. Kuntoutustoiminnan tavoitteet ja kuntoutuminen näyttävät aineiston mukaan kulkevan käsi kädessä.

6 POHDINTA

Tämä luku käsittelee tutkimusprosessin arviointia, tutkimustuloksia ja niiden peilaamista aikaisempiin tutkimuksiin sekä jatkotutkimusaiheiden erittelyä. Nostan esiin olennaisimmat tutkimustulokset käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan lähtökohdista, arvoista ja käytännöistä, sekä käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan tavoitteista ja kuntoutumisen ilmenemisestä. Olen käyttänyt tässä tutkielmassa käsitettä käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta, sillä tutkimustulosten mukaan käsite näyttää kuvaavan yhtenevästi kaikkia aineiston tekstiosuuksia. Käsite tuli vastaan käyttämästäni aineistosta.

6.1 TUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTI

Valitsin lehdet harkinnanvaraisesti, jotta aineisto käsitelisi kuntoutusta käsityön näkökulmasta ja olisi siten myös aineistona hedelmällinen (vrt. Anttila 2006, 521). Aineisto herätti kysymyksiä, jotka suuntasivat olennaisten tutkimuskysymysten muotoutumiseen. Vaikka aineisto oli suppea, se vastasi tutkimustehtävään ja oli siten laadukasta. Käsityöpainotteinen näkökulma heijastuu vahvasti tekstien sisällössä. Tällainen painottuminen on tutkimuksen kannalta antoisaa, mutta se ilmenee myös vivahteikkaan todellisuuden pelkistymisenä (emt. 203), mikä ei ole luotettavuuden kannalta yksiselitteistä. Tässä tutkimuksessa pelkistyminen ilmenee esimerkiksi käsityöhön liittyvien arvojen korostumisena tuloksissa.

Tutkimustuloksia ei voi yleistää, sillä aineisto on ainutlaatuinen samoin kuin siinä esiintyvät ilmiöt. Siksi tämä tutkimus tulee ymmärtää siinä kontekstissa, jossa tutkimus on toteutettu. Tällainen yksittäinen kvalitatiivinen tutkimus, jossa aineisto on pieni ja sen sisältö monivivahteinen, ei ole siirrettävissä (vrt. Shenton 2004, 69-71) laajempiin konteksteihin tai koskemaan eri ryhmiä, mutta lukija voi peilata kokemuksiaan tutkimustuloksiin ja saada niistä muualle sovellettavaa tietoa.

Tieteellisen uskottavuus (vrt. Shenton 2004, 64-69) tarkoittaa hyväksi tunnettujen tutkimustapojen käyttöä, joita olen pyrkinyt noudattamaan. Tutkimuksen uskottavuuden kannalta olen ottanut huomioon muun muassa aineiston rehellisyyden. Luotettavuuden tarkastelussa on huomioitava, että kaikki aineisto on tehty aikaisemmin muuhun käyttötarkoitukseen, mikä on yleisesti dokumenttianalyysien heikkous (Anttila 2005, 204). Tekstin päätyminen julkaisuun on pitkä prosessi, jonka taustalla on haastateltujen, kirjoittajien ja lopulta toimituksen kädenjälki. Näin

ollen kaikki käsittelemäni tekstit eivät ole suoraan puhujilta itseltään tullutta tietoa vaan jo valmiiksi välikäsien ja valintojen kautta käsiteltyä tekstiä.

Induktiiviselle analyysille on ominaista, että päätelmät tehdään aineistosta (Krippendorff 2012, 100), mikä vaatii myös omien ennakkokäsitysten syrjään laittamista. Vahvistuvuudessa tutkijan henkilökohtaisten näkemysten olemassaolo on tarkkailun alaisena (vrt. Shenton 2004, 72). Oma kiinnostukseni aihepiiriin on ohjannut tutkimuksen aiheen ja aineiston valintaa sekä aineiston rajaamista. Tässä tutkimuksessa olen huomionut vahvistuvuuden suhtautumalla kriittisesti tekemiini analyysieihin ja tulkintoihin ja tarkistamalla ennakkokäsityksiäni, jotta tulokset olisivat seurausta lähdeaineiston kokemuksista ja ideoista eikä omista näkemyksistäni tai mielenkiinnostani. Kirjoitin tutkimusprosessin alkuvaiheessa ennakkokäsityksiäni paperilla ja pyrin näin pääsemään tietoisesti irti näkökulmistani. En pysty täysin irrottamaan taustaani ja ajatuksiani työskentelystä, mutta olen pyrkinyt avoimeen subjektiviteettiin (Ponto 2013, 78) kuvaamalla perustellen analyysikriteerit, analyysin ja valintojeni perustelut sekä esittänyt niihin liittyviä sitaatteja, jotta lukija voi seurata tekemiäni valintoja tutkimusprosessin aikana.

Tutkimusprosessi eteni kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisenä hermeneuttisen kehän mukaisena spiraalimaisena prosessina, jossa tutkimus syvenee vaihe vaiheelta (Anttila 2006, 280). Tutkimusprosessin eri vaiheet etenivät osittain päällekkäisinä. Analysoin aineistoni kahteen kertaan niin, että ensimmäisen kerran jälkeen huomasin aineiston olevan liian suppea ja lisäsin aineistoa. Keräsin aineistoa niin pitkään, että tapahtui saturaatio eli aineiston kylläntyminen (Hirsjärvi ym. 2009, 181-182). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analyysi kulkevat käsi kädessä (Taylor, Bogdan & DeVault 2015, 169). Huomasin analyysiprosessin ensimmäisessä vaiheessa puutteita analyysin tarkkuudessa ja kiinnitin enemmän huomiota analyysin tarkkuuteen, fokusointiin ja tutkijan positioon (Ponto 2013, 78). Tarkastelin aineistoa kriittisesti ja arvioin materiaalin hyödyllisyyttä ja sopivuutta, kuten Hirsjärvi ym. (2009, 64). Vielä raportointivaiheessa palasin alkuperäisen aineiston äärelle.

Pyrin tarkistamaan ja tarkentamaan havaintojani koko prosessin ajan. Teoriaan tutustuminen auttoi ymmärtämään ilmiötä laajemmassa kontekstissa ja eri näkökulmista. Tämä niin sanottu teoriatriangulaatio (Denzin 2009, 313) seurasi pääasiassa analyysivaiheen jälkeen, ja sen aikana, sillä tutkimus oli aineistolähtöinen. Aineiston käsittelyssä on voinut kuitenkin tapahtua muita virheitä, joita en ole tiedostanut. Olen jättäytynyt siihen tietoon, että epähuomioita on todennäköisesti tapahtunut ja olisin voinut tehdä asioita toisin.

Tutkimuksessa ei ole käytetty monia analyysimenetelmiä, sillä tutkimukseni kartoittavan luonteen tarkoituksena on etsiä perustietoa ilmiöstä. Katsoin aineiston ja analyysimenetelmien olevan riittävät, sillä tutkimus vastasi tutkimustehtävässä asetettuun ongelmaan. Olen pyrkinyt virhelähteidenhallintaan koko tutkimusprosessin ajan. Olen tehnyt tutkimusprosessin aikana päätöksiä, jotka liittyvät menetelmien ja aineiston luotettavuuden määrittelyyn. Esimerkiksi analysointi vaiheessa olen olettanut, että käsityöpainotteiset kuntoutusmuodot, joita aineistossa esitetään ja joihin viitataan, ovat totuudenmukaisia olemassa olevia kuntoutuksen muotoja. Ennen oletukseen päätymistä olen arvioinut aineiston laatua kriittisesti.

Tutkimuksessa on käytetty laajasti kansainvälisiä artikkeleita käsityön ja hyvinvoinnin tutkimuksista. Olen pyrkinyt tuomaan tutkimukseeni laadukkaita lähteitä. Kuntoutuksen osalta laadukkaiden lähteiden löytäminen ilmeni hankalana, sillä peruskäsitteiden avaamisessa kansainvälisissä julkaisuissa ilmenee erilaisia merkityksiä suomalaisiin käsitteisiin verrattuna. Rajasin tutkimukseni aineiston suomalaisiin lehtiin, jotka käsittelevät suomalaisia toimintamuotoja, jolloin kuntoutusteemaisen teoriaosion on luontevaa koskettaa suomalaista tutkimusta. Teoriaosion ilmiöt ovat silti myös kansainvälisiä.

6.2 KÄSITYÖPAINOTTEINEN KUNTOUTUSTOIMINTA

Tuloksista voidaan havaita, että käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan järjestäminen on moniammatillista ja erilaisia käsityön työtapoja monipuolisesti hyödyntävää ja käsityöprosesseja eri tavalla käyttävää toimintaa erilaisille kuntoutujaryhmille. Käyttämässäni aineistossa kohde-ryhmään kuuluvat niin lapset, nuoret, vanhukset, kehitysvammaiset, kuurot ja kuurosokeat, vangit, työttömät kuin mielenterveyskuntoutujat. Osittain päällekkäin menevät kuntoutuksen muodot ilmenevät aineistossa häilyvästi lääkinnällisen kuntoutuksen, ammatillisen kuntoutuksen, kasvatuksellisen kuntoutuksen ja sosiaalisen kuntoutuksen alueilla (Järvikoski & Härkäpää 2011, 20), joissa toiminnan mielekkyys kuntoutujalle korostuu.

Käsityöpainotteista kuntoutustoimintaa ohjaa arvopohja, joka sisältää näkemyksiä käsityön merkityksistä kuntoutumiselle sekä kuntoutujan huomioimisesta kuntoutustoiminnassa. Arvopohjan painotukset voivat olla erilaisia riippuen toimintaympäristöstä. Metteri ja Haukka-Wacklin (2004, 54) pitävät hyvän kuntoutuksen edellytyksenä selkeää eettistä perustaa, jonka tunnistaminen on tärkeää. Organisaatiossa yhteisesti hyväksytyt arvot voivat toimia merkittävänä voimanlähteenä kuntoutustyölle. Kuten Metteri ja Haukka-Wacklin (emt.) ovat todenneet omassa tutkimuksessaan, on tässäkin tutkimuksessa havaittavissa, selkeiden toiminnan taustalla

olevien arvojen merkitys kuntoutumiselle. Aineistossa esiintyneet arvot, joiden mukaan myös kuntoutuksen tavoitteet muodostuvat, ovat lähtökohtana kuntoutumiselle. Kuntoutuminen ilmenee toiminnan tavoitteiden mukaan.

Kuten Kälviäinen (2005, 24) osoittaa, on tässäkin tutkimuksessa havaittavissa kuntoutuksen kaksi äärilaitaa toiminnan päämäärälle. Päämäärä voi olla vain aktiivisuuden herättäminen eri keinoin, jolloin käsityötaidon oppiminen ei ole merkityksellistä. Päämäärä voi myös tähdätä työllistymiseen, jolloin ammatillisen osaamisen vaatimukset ovat tärkeitä. Näitä molempia ääripääilmiöitä ilmeni tutkimuksessani. Tutkimuksessani ääripäät ovat selvästi havaittavissa. Päämäärät ovat osittain päällekkäisiä painottuen jompaankumpaan ääripäähän. Usein kuntoutujilla on erilaisia tarpeita kuntoutumiselle, jolloin myös päämäärät ovat erilaisia.

Kuntoutujan erilaisten tarpeiden huomioimiseen liittyy muun muassa erilaisten käsityöprosessien käyttämiseen, kuten Pöllänen (2009a, 46) on havainnut omissa terapiaan liittyvässä tutkimuksessaan. Käsityöprosessi ilmenee yleensä asiakkaan tarpeiden mukaan joko ositettuun tai kokonaiseen käsityöhön, joita tämän tutkimuksen kuntoutumiseen liittyvässä aineistossa ilmenee monipuolisesti eri muodoissa. Käsityöprosesseissa ilmeni paljon osittaista käsityötä, jossa työvaiheet on jaettu vaiheittain tai työtapo on sarjatuotantomaisista. Käsityötuotteen suunnittelijana saattaa olla ulkopuolinen henkilö tai käsityön eri vaiheita tekevät eri henkilöt. Myös kokonaisen käsityön toteutusta ilmeni.

Kuten kuntoutusselonteko (2002, 3) osoittaa, myös tässä tutkimuksessa kuntoutujan omalla osallisuudella kuntoutusprosessissa ja kuntoutujan vaikutusmahdollisuudella ympäristöönsä on suuri merkitys. Kuntoutuja osallistuu toiminnan muotoutumiseen esimerkiksi keskustelujen, tavoitteiden asettamisen, toiminnan suunnittelun ja työtapojen valitsemisen kautta. Myös ryhmässä toimiminen näyttäytyy merkityksellisenä, kuten myös Horghagen ym. (2014, 148) ovat havainneet tutkimuksessaan. Käsitöiden tekeminen ryhmässä voi tukea kuntoutujia heidän arjen rutiineissaan ja sosiaalisissa suhteissaan.

Näyttää siltä, että käsityön hyödyntäminen kuntoutuksessa on mielekästä, kun kuntoutuja on itse kiinnostunut käsityöstä. Näin esittää myös Harris (2008, 139) omissa tutkimuksissaan. On myös huomattava, että käsityö on yllättänyt kuntoutujan mielekkyydellään, kun tekijä ei ollut koskaan osannut ajatella tekevänsä työtä, jota hän kuntouttavassa toiminnassa työsti. Vastavasti kuin Harris (2008, 138), tässäkin tutkimustulokset osoittavat, että ohjaajalla on tärkeä rooli ja vastuu toiminnan järjestämisestä niin, että se tuottaa myönteisiä kokemuksia kuntoutujille. Käsitöiden tekeminen voi aiheuttaa myös epämukavia kokemuksia. Kuten Griffiths (2008, 59-

60, 62-63) on todennut omassa tutkimuksessaan, on tässäkin tutkimuksessa havaittavissa, että negatiivisten kokemusten kokeminen tärkeää. Tässä tutkimuksessa myös epäonnistumisen tunteet kuuluvat merkitykselliseen käsitöiden tekemiseen.

Käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan tavoitteena näyttää olevan toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen sekä elämänhallinnan paraneminen yksilön elämässä eri elämän alueilla. Kuten kuntoutusselonteko (2002, 3) esittää, ilmenee kuntoutus myös tässä tutkimuksessa ihmisen ja ympäristön muutosprosessina, jonka tavoitteet liittyvät muun muassa toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämiseen. Vastaavasti kuin Järvikoski (2013, 73) kuvaa, niin tässäkin tutkimustulokset osoittavat, että muutoksen tapahtuminen voi olla moninaista ja ilmetä niin opinnoissa, kotielämässä, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuin muilla elämänalueilla.

Voidaan päätellä, että käsityö on monipuolinen väline kuntoutumiseen. Kuntoutuminen ilmenee muutoksena kuntoutujassa itsessä, hänen elämänpiirissään ja suhtautumisessa tulevaisuuteen. Vastaavasti kuin Pöllänen (2015), niin tässäkin tutkimustulokset osoittavat, että käsityöt parantavat hyvinvointia eri tavoin. Käytännössä kuntoutuminen ilmenee tutkimustuloksissa henkilökohtaisena kasvuna, hyvinvoinnin lisääntymisenä, arjen osallisuutena ja arjen taitoina, ammattiin suuntaamisena, positiivisina kokemuksina, sosiaalisina suhteina ja käsityötaitojen kehittymisenä, joista ammattiin suuntaaminen ja positiiviset kokemukset korostuvat. Pölläsen elementit liittyen käsityön voimaannuttaviin merkityksiin, ovat hyvin lähellä havaintojani käsityöpainotteisen kuntoutustoiminnan merkityksistä kuntoutumiseen. Tämän tutkimuksen havainnot eroavat siinä, että aineistossa ei ilmene materiaalien ja kehonhallintaan liittyviä havaintoja.

Aineistossani ei käsitellä käsityöterapiata tai käsityötä terapiana (Pöllänen 2007), mutta aineiston käsittelemässä kuntoutusmuodoissa esiintyy terapeuttisia merkityksiä. Yhdessä tekstissä vanginvartija kuvaa toimintaa terapeuttiseksi (B01). Terapia-käsite on vaikea määritellä, kuten Romakkaniemi (2011, 49-51) kuvaa väitöskirjassaan. Tässä tutkimuksessa terapia käsite ei kuvaa aineistossa ilmeneviä toimintamuotoja tai käsitteen käyttäminen ei ole ollut toimintaa parhaiten kuvaava käsite. Terapeuttisten elementtien ilmeneminen toiminnassa ei siis käyttämäni aineiston mukaan tee toiminnasta käsityöterapiata tai käsityöterapian käsite on vieras tai vakiintumaton aineistossa ilmenneiden toimintojen kuvaamiseen.

6.3 JATKOTUTKIMUSAIHEITA

Tässä tutkimuksessa tutkimustehtäväni on kartoittaa, millaista on käsityöpainotteinen kuntoutustoiminta 2010-2016 välisen ajan Taito- ja Tekstiiliopettaja -lehdistä keräämäni aineiston valossa. Aineiston analyysi osoitti varsin värikkään kuvan erilaisista käsityöprosessin muodoista kuntoutuksessa. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia, minkälaisia merkityksiä kokonaisen ja ositetun käsityön muodoilla on kuntoutumiselle. Tutkimuksen kohteena voisi vertailla kokonaisen ja ositetun käsityön merkityksiä eri kuntoutujaryhmille. Tällainen vertailu vaatisi erilaisia aineistoja ja tutkimusmenetelmiä.

Tälle aineistolle on ominaista sen laaja-alaisuus kuntoutukseen osallistujien kentässä mutta samalla melko suppeat ryhmäkohtaiset aineistot siirrettävien tulosten hyödyntämiseen. Tämän avauksen jälkeen mielenkiintoista olisi saada tutkimusta vielä tarkemmin käsityön merkityksestä kuntoutumisessa tietyillä kuntoutujaryhmillä. Aineistosta nousseiden kritiikin ja huolen perusteella voi päätellä, että olisi tärkeää saada tutkimusta käsityön käytön ja tarpeen suhteesta nykyiseen tilanteeseen terveyden-, sosiaalialan ja koulutuksen alueilla.

Aineistosta ilmenee huoli käsityöhön ja kuntoutukseen liittyvän tutkimuksen puutteesta, kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen taustalla olevien tarkoitusten ja tavoitteiden motiiveista, eettisyydestä ja hyödyllisyydestä ja toisaalta huoli siitä, ettei käsitöitä osata tarpeeksi hyödyntää sosiaali- ja terveysalalla. Jälkimmäisissä huolen aiheissa kaivattiin muutosta kuntoutusjärjestelmään. Kaikkiin kolmeen kysymykseen voisi löytyä ratkaisuja jatkotutkimuksien avulla. Käsityöharrastajien näkökulmasta käsityö ei nauti ansaitsemaansa arvostusta tutkimuksen ja kuntoutuksen järjestämisen kannalta. Myös kuntoutusjärjestelmään kaivattiin uudistusta.

Tämän tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää käsityöpainotteisten kuntoutusmuotojen paremman ymmärtämisen apuna. Tutkimus voi olla sekä tuki että kooste kuntoutuksen ja käsityön risteyskohdissa eläville henkilöille, joille tämän tutkimuksen ilmiöt ovat jo käytännössä tuttuja tai niille, jotka etsivät käsityöstä apua muuttuneeseen tilanteeseensa. Tulokset avaavat ikkunan kauan tunnettuun aiheeseen, jonka tutkimus on silti vielä alkumetreilla. Tätä tutkimusta voidaan hyödyntää tarkentavassa tai syventävässä, aiheeseen liittyvässä tutkimuksessa.

LÄHTEET

- Anttila, P. 1993. Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet. Porvoo: WSOY.
- Anttila, P. 2005. Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: AKATIIMI.
- Anttila, P. 2006. Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: AKATIIMI.
- Cott, C. 2004. Client-centered rehabilitation: Client perspectives. *Disability and rehabilitation* 26(24), 1411-1422.
- Davis S. 2006: Rehabilitation: the use of theories and models in practice. USA: Elsevier Health Sciences.
- Denzin, N. 2009. The research act: A theoretical introduction to sociological methods. New York: McGraw-Hill.
- Denzin, N. & Lincoln Y. 2000. Introduction: The discipline and practice of qualitative research. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (ed.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks. California: Sage, 1-29.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Griffiths, S. 2008. The experience of creative activity as a treatment medium. *Journal of Mental Health* 17(1), 49–63.
- Harris, E. 2008. The meaning of craft to an occupational therapist. *Australian Therapy Journal* 55, 133-142.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Horghagen, S., Fostvedt, B. & Alsaker, S. 2014. Craft activities in groups at meeting places: supporting mental health users' everyday occupations. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 21, 145-152.
- Ihatsu, A-M. 2002. Making sense of contemporary American craft. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Johnson, C. & Wilson, L. 2005. 'It says you really care': Motivational factors of contemporary female handcrafters. *Clothing & Textiles Research Journal* 23(2), 115–130.
- Järvikoski A. 1994: Vajaakuntoisuudesta elämänhallintaan? Kuntoutuksen viitekehysten ja toimintamallien tarkastelu. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen. Helsinki: WSOY.

- Kananoja, A. 2012. Sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalihuollon uudistuksen suunta. *Kuntoutus* 4, 35-40.
- Kempainen, E. 2004. Kuntoutuksen tavoitteet, keinot ja oikeusluonne. V. Karjalainen & I. Vilkkumaa (toim.) *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Saarijärvi: Stakes, 71-80.
- Kojonkoski-Rännäli, S. 1998. *Ajatus käsissämme. Käsityön käsitteen merkityssisällön analyysi*. Turku: Turun yliopisto.
- Kontio, M. 2005. Käden taitojen hyvinvointia tuottava palvelutoiminta ohjaamisen ja asiakkaiden näkökulmasta. Teoksessa M. Kälviäinen (toim.) *Käsityö – yrittäjyys – hyvinvointi. Uusia liiketoimintapolkuja*. KTM julkaisuja 9. Helsinki: Edita, 64–75.
- Koukkari, M. 2011. Kuntoutujien käsityksiä kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. A. Järvikoski, J. Lindh & A. Suikkanen (toim.) 2011: *Kuntoutus muutoksessa*. Tampere: Lapin yliopistokustannus, 220-226.
- Krippendorff, K. 2012. *Content analysis: An introduction to its methodology*. United State of America: Sage.
- Kälviäinen, M. 2005. Matkakartta hyvinvointikäsityöhön. Teoksessa M. Kälviäinen (toim.) *Käsityö – yrittäjyys – hyvinvointi. Uusia liiketoimintapolkuja*. KTM julkaisuja 9. Helsinki: Edita, 15-33.
- Kälviäinen, M. & Junnila-Savolainen, R. 2005. Käsityön kuluttamiseen liittyvät hyvinvointikokemukset. Teoksessa M. Kälviäinen (toim.) *Käsityö – yrittäjyys – hyvinvointi. Uusia liiketoimintapolkuja*. KTM julkaisuja 9. Helsinki: Edita 34–53.
- Kärnä-Behm, J. 2005. Käsityö kulttuurisena kategoriana. Käsityön ja käsityöläisyyden representaatio suomalaisissa päivälehdissä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Loyd, C., Wong, S. & Petchkovsky, L. 2007. Art and recovery on mental health: A qualitative investigation. *British Journal of Occupational Therapy* 70(5), 207-214.
- Lincoln, Y. & Guba, E. 2000. Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging Confluences. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (ed.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks. California: Sage, 168-188.
- Mason, R. 2005. The meaning and value of home-based craft. *International Journal of Art & Design Education* 24(3), 261–268.
- Maidment, J., Tudor, R., Campbell, A. & Whittaker, K. 2015. Use of domestic craft for meaning-making postdisaster. *New Zealand Journal of Social Sciences Online* 10(2), 144-152.
- Metteri, A. & Haukka-Wacklin, T. 2004. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. V. Karjalainen & I. Vilkkumaa (toim.) *Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Saarijärvi: Stakes, 53-68.
- Metsämuuronen, J. 2006. *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp.

- Moilanen, P. & Rähkä, P. 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 46-69.
- Ponto, H. 2013. Kohtaamisten monet kasvot – tutkijan lukuisat positiot. *Alue ja ympäristö* 42(1), 77-78.
- Poutiainen, E. 2011. Uusi terveydenhuoltolaki ja lääkinällinen kuntoutus. *Kuntoutus* 2, 3-4.
- Pratt, C., Gill, K., Barrett, N. & Roberts, M. 2007. *Psychiatric rehabilitation*. New Jersey: Elsevier Science.
- Pöllänen, S. 2006a. Elämä ilman käsityötä- mitä se on? Käsityö harrastajien psyykkisen hyvinvoinnin tukena. Teoksessa L. Kaukinen, M. Collanus (toim.) *Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta*. Tampere: Juvenes Print, 66 – 77.
- Pöllänen, S. 2006b. Crafts as a way to functional mental health. Teoksessa A-L. Rauma, S. Pöllänen & P. Seitamaa-Hakkarainen (toim.) *Human perspectives on sustainable future*. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia No: 99. Joensuu: Joensuun yliopisto, 130–135.
- Pöllänen, S. 2007. Käsityö terapiana ja terapeuttisena toimintana. Teoksessa: A. Niikko, I. Pellikka & E. Savolainen (toim.) *Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä. Kirjoituksia Kunkaankartanonmäeltä*. Joensuu: Savonlinnan Opettajankoulutuslaitos, 91–105.
- Pöllänen, S. 2009a. Craft as context in therapeutic change. *The Indian Journal of Occupational Therapy* 41(2), 43-47.
- Pöllänen, S. 2009b. Contextualizing craft: Pedagogical models for craft education. *The International Journal of Art & Design Education* 28(3), 249–260.
- Pöllänen, S. 2013. The meaning of craft: Craft makers` descriptions of craft as an occupation. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 20, 217-227.
- Pöllänen, S. 2015. Elements of crafts that enhance well-being. Textile craft makers` descriptions of their leisure activity. *Journal of Leisure Research* 47(1), 58-78.
- Pöllänen, S. & Hirsmäki, R. 2014. Crafts as memory triggers in reminiscence: A case study of older women with dementia. *Occupational Therapy in Health Care* 28(4), 410-430.
- Pöllänen, S. & Kröger T. 2006. Kokonainen ja ositettu käsityö paradigmamaailmoina: näkökulmia ja tulevaisuudensuuntia. Teoksessa L. Kaukinen & M. Collanus (toim.) *Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta*. Tampere: Juvenes Print. 86-96.
- Reynolds, F. (1997). Coping with chronic illness and disability through creative needlecraft. *British Journal of Occupational Therapy* 60(8), 52–56.
- Reynolds, F. 2000. Managing depression through needlecraft creative activities: A qualitative study. *The Arts in Psychotherapy* 27(2), 107-114.

- Reynolds, F. 2002. Symbolic aspects of coping with chronic illness through textile arts. *The Arts in Psychotherapy* 29, 99-106
- Romakkaniemi, M. 2011. Masennus. Tutkimus kuntoutumisen kertomusten rakentumisesta. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 78. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Romakkaniemi, M. & Väyrynen, S. 2011. Päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kokemuksia psykososiaalisesta kuntoutuksesta. Teoksessa A. Järvikoski, J. Lindh & A. Suikkanen (toim.) *Kuntoutus muutoksessa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 121-149.
- Ryan, G. & Bernard H. 2000. Data management and analysis methods. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (ed.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks. California: Sage, 769-802.
- Salminen, J. 2002. Psykiatrisen kuntoutuksen vaikuttavuus. Teoksessa A-M. Aalto, H. Hurri, A. Järvikoski, J. Järvisalo, V. Karjalainen, H. Paatero, T. Pohjolainen & P. Rissanen (toim.) *Kannattaako kuntoutus. Asiantuntijakatsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta*. Raportteja 267. Saarijärvi: STAKES, 109-124.
- Schofield-Tomschlin, S. & Littrell, M. (2001). Textile handcraft guild participation: A conduit to successful aging. *Clothing and Textiles Research Journal* 19(2), 41–51.
- Shenton, A. 2004. Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information* 22, 63-75.
- Seitamaa-Hakkarainen, P., Pöllänen, S, Luutonen, M., Kaipainen, M, Kröger, T, Raunio, A-M., Sipilä, O., Turunen, V., Vartiainen, L. & Heinonen, A. 2007. Käsityötieteen ja käsityömuotoilun sekä teknologiakasvatuksen tutkimusohjelma Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa. *Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia* No: 100. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Syrjäläinen, E. 2006. Taidon opettamisen ihanuus ja kurjuus. Teoksessa Kaukinen, L. Colanus, M. (toim.) *Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta*. Tampere: Juvenes Print, 108-118.
- Taitoliitto 2017. Taito-lehden historiaa. <https://taitolehti.fi/taitolehden-historia> [Luettu 1.9.2017]
- Taylor, S., Bogdan, R. & DeVault, M. 2015. *Introduction to qualitative research methods: A guidebook and resource*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Tekstiiliopettaja 2017, 63(1).
- Tudor, R., Maidment, J., Campbell, A. & Whittaker, K. 2015. Examining the role of craft in post-earthquake recovery: Implications for social work practice. *British Journal of Social Work* 45, 205-220.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi
- Tuulio-Henriksson, A. 2013. Mielenterveyden häiriöiden kuntoutus ja monitahoinen palvelujärjestelmä. U. Ashorn, I. Autti-Rämö, J. Lehto & M. Rajavaara (toim.) *Kuntoutus muuttuu – entä kuntoutusjärjestelmä?* Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 146-161.

- Kuntoutusselonteko 2002. Valtioneuvoston kuntoutusselonteko eduskunnalle. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114250/kselte02.pdf?sequence=1> [Luettu 17.6.2017]
- Vilkkumaa, I. 2004. Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. V. Karjalainen & I. Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Saarijärvi: Stakes, 27-40.
- Vähälä, E. 2003. Luovan käsityöprosessin yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin. Käsityön aikana koettujen itseraportoitujen emootiokokemusten ja fysiologisten vasteiden väliset yhteydet. Taitemia 22. Kuopio: Kuopion muotoiluakatemia.
- World Health Organization 2011. World report on disability. Sveitsi: World Health Organization.

LIITTEET (2)

Liite 1. Taito-lehti

KOODI	AIHEPIIRI	RYHMÄ	PVM, SIVUT
A01	Teksti sivuuttaa aihetta: Käsityö kuntoutuksena	- yleisesti	5/2010, 5
A02	Kuntouttava työtoiminta	Kehitysvammaiset	5/2010, 20-25
A03	Kurssi	Työttömät	5/2010, 26-27
A04	Kuntouttava työtoiminta	Vangit	6/2010, 28-32
A05	Käsityöharrastus	Lapset	3/2011, 3
A06	Kuntouttava työtoiminta	Kuurot ja kuurosokeat	4/2012, 30-34
A07	Teksti sivuuttaa aihetta: Kuntoutuksen tutkimus	- yleisesti	5/2013, 16-17
A08	Teksti sivuuttaa aihetta: Nuorisotyöttömyys, kuntoutus	- työttömyys	6/2013, 14-15
A09	Kurssi	Vanhukset	5/2014, 14-15
A10	Teksti sivuuttaa aihetta: Kuntoutustyöntekijä	- työttömyys	6/2015-1/2016, 40-43
A11	Kuntouttava työtoiminta	Työttömät	3/2016, 27-29
A12	Teksti sivuuttaa aihetta: Kuntouttava työtoiminta	- työttömyys	3/2016, 28
A13	Kuntouttava työtoiminta	Työttömät	3/2016, 30-31

Liite 2. Tekstiilopettaja-lehti

KOODI	AIHEPIIRI	RYHMÄ	PVM, SIVUT
B01	Ammattikoulutus	Vangit	1/2012, 16-17
B02	Kuntouttava työtoiminta	Kehitysvammaiset	2/2012, 16-17
B03	Perusopetus	Lapset	3/2012, 16
B04	Kuntouttava työtoiminta	Työttömät	4/2012, 16-17
B05	Perusopetus	Lapset	2/2013, 18
B06	Kurssi	Mielenterveyskuntoutujat	2/2013, 20-21
B07	Kurssi	Mielenterveyskuntoutujat	2/2014, 15
B08	Kuntouttava työtoiminta	Työttömät	2/2014, 16-17
B09	Kuntouttava työtoiminta	Työttömät	1/2015, 16-17
B10	Kuntouttava työtoiminta	Työttömät	3/2016, 20-21